

Sanna Suihkonen

Vankeusaika - laitostuuko vai kuntoutuuko vanki?

Opinnäytetyö

Syksy 2012

Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Sanna Suihkonen

Työn nimi: Vankeusaika - laitostuuko vai kuntoutuuko vanki?

Ohjaaja: Arja Hemminki

Vuosi 2012

Sivumäärä 63

Liitteiden lukumäärä 2

Tutkin opinnäytetyössäni vankeusajan vaikutuksia vankeihin. Tutkin sitä, onko vankeusaika laitostavaa vai kuntouttavaa. Selvitän tutkimuksessani myös vankien mielipiteitä kuntouttavista kursseista ja toiminnoista. Kartoitan kokevatko vangit kuntouttavien kurssien käymisen vaikuttavan siviilielämäänsä vai unohtuvatko kursilla opitut asiat vankilasta vapautumisen koittaessa.

Opinnäytetyötäni varten haastattelin kuutta pitkäaikaisvankia Pelson vankilassa. Tutkimukseni oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa käytin haastattelumuotona teemahaastattelua. Teemahaastattelun avulla kerätyn aineiston analysoin teemoittain. Teemojani olivat taustakysymykset, kuntouttava toiminta, vankeusaika, sekä siviilielämä ja tulevaisuuden näkymät.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella ovat vangit kokeneet vankeusajan olleen kuntouttavaa, mutta osittain myös laitostavaa. Tutkimuksen avulla selvisi, että erilaisista lähtökohdista tulevat vangit tarvitsevat erilaista kuntoutusta. Päihdeongelmainen vanki kokee vankeusajan olevan kuntouttavaa jo sen takia, kun joutuu olemaan ilman päihdeitä. Vangille, jolla ei ole päihdeongelmaa tarvittaisiin erilaisia kuntouttavia kursseja. Kuntouttavien toimintojen tulisi suuntautua enemmän siviilielämäänsä, että niillä olisi vaikutuksia myös vapautumisen jälkeen. Tutkimukseni tuloksissa kävi ilmi, että vangit kokevat avolaitoksessa olemisen vaikeaksi ja stressaavaksi suuremman vastuun takia. Ilmeni myös, että rangaistusajan suunnitelman päivittäminen kolme kertaa vuodessa on tärkeää vangin tavoitteiden täyttämisen ja aktiivisuuden kannalta.

Avainsanat: vankila, vanki, kuntoutus, syrjäytyminen, laitostuminen, laadullinen tutkimus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health care and Social work

Degree programme: Degree programme of Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Work

Author: Sanna Suihkonen

Title of thesis: Prison Term - institutionalization or rehabilitation for prisoners?

Supervisor: Arja Hemminki

Year 2012

Number of pages 63

Number of appendices 2

This research study of my thesis investigates how prison term affects prisoners. I studied if the time in captivity is rehabilitative or institutionalizing. I also try to clarify prisoners' views on rehabilitative courses and activities, as well as whether prisoners experience the rehabilitative courses to have an effect on civil life or if the things learned in the courses are forgotten when they are released.

For this study, six long-term prisoners were interviewed at Pelso Prison. The study was qualitative and the theme interview method was used in interviews. The results of these interviews was analyzed by themes which were background questionnaire, rehabilitative activities, time spent in prison as well as civil life and visions of the future.

According to my study, prisoners have experienced that the prison time has been rehabilitative, but also partly institutionalizing. Through this study it became clear that prisoners with a different kind of background also need a different kind of rehabilitation. Prisoners with a history of substance abuse experience prison time to be rehabilitative, because they have to be free of intoxicants. Prisoners who do not have a history of substance abuse would also need different kinds of rehabilitative courses. Rehabilitative activities should concentrate more on civil life so that they would have an effect on civil life after the release. The results also show that prisoners experience being in an open institution as more difficult and stressful because of more responsibilities. It was also shown that up-dating the penalty time plans three times a year is important in respect to prisoners' goals and adaptability.

Keywords: prisoner, prison, rehabilitation, social exclusion, institutionalized, qualitative research

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat.....	8
2.2 Aiheen valinta.....	8
3 SUOMEN RANGAISTUSJÄRJESTELMÄ	10
3.1 Erilaiset rangaistuslajit.....	11
3.2 Suomen Rikosseuraamuslaitos	12
4 VANKILAT JA VANGIT.....	14
4.1 Rangaistuslaitosten muodot	14
4.2 Vankeustyypit	15
4.3 Tilastotietoa vankimääristä	16
4.4 Pelson vankila	17
5 VANKILAN VAIKUTUKSET VANKIIN.....	19
5.1 Vankien syrjäytyminen.....	19
5.2 Vankien yleisimmät terveysongelmat	20
5.3 Laitostuminen	21
5.4 Kuntoutuminen	22
6 KUNTOUTUS VANKILASSA.....	24
6.1 Kuntouttava toiminta.....	25
6.2 Käytössä olevia kuntoutusohjelmia	26
6.3 Päihdekuntoutus vankilassa	29
6.4 Päihdekuntoutuksen tavoitteet	30
6.5 Työtoiminta kuntouttavana toimintana.....	31
7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	32
7.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus.....	32
7.2 Tutkimuksen luotettavuus, yleistettävyys ja eettisyys	33
7.3 Tutkimuksen toteuttaminen ja aineiston hankinta.....	36

7.4 Aineiston analysointi.....	39
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET	41
8.1 Taustakysymykset -teema.....	41
8.2 Kuntouttava toiminta -teema.....	41
8.3 Vankeusaika -teema.....	44
8.4 Siviilielämä ja tulevaisuuden näkymät -teema	46
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	50
10 POHDINTA.....	56
LÄHTEET	59
LIITTEET	63

1 JOHDANTO

Kautta aikojen vankiloita on ollut olemassa, vain vankilan muoto ja tarkoitus on muuttunut vuosisatojen varrella. Aikojen alussa ihmisiä on suljettu pakolla maa-kuoppiin, majoihin, kellareihin ja erilaisiin tyrmiin. Vankiloita on ennen vanhaan käytetty rikollisten säilömiseen ja eristämiseen, sekä pakkotyöhön. Ajatus vankeusrangaistusajasta kuntouttavana toimintana on kehitelty jo 1500-luvulla, mutta kuntoutus on ollut siinä vaiheessa työkuntoutusta pakkotyön kautta. (Laine 2007, 264, 300.)

Keskeisimmiksi rikollisuuteen vaikuttamisen menetelmiksi 1800-luvulla vakiintuivat ankara työnteko, koulunkäynti, uskonnollinen kasvatus, yksinäisyys ja kurinpito. 1800-luvun loppupuolella todettiin, että parantaminen on vankeinhoidon tavoite tarpeettoman kärsimyksen tuottamisen sijasta. Vankilan tulee tehdä rikoksentekijöistä ahkeria ja kunnollisia yhteiskunnan kansalaisia, eikä vain vankilassa tottelevaisia vankeja. 1900-luvulla vankien ja rikollisten kuntoutumisajattelu edistyi, kun 1920-luvulla vankiloihin tuli töihin kuntoutuksen ammattilaisia. Ammattilaisilla oli tavoitteenaan haastatteluiden ja testien avulla selvittää minkälaisia olisivat sopivat kuntoutuskurssit vangeille. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 125-127.)

Nykyään vankien kuntoutuksella tarkoitetaan sitä, että rikoksentekijään pyritään vaikuttamaan kuntoutuksen avulla. Vähennetään taipumusta uusintarikollisuuteen siviilissä ja lisätään vangin mahdollisuuksia elää yhteiskunnan hyödyllisenä kansalaisena. (Laine 2007, 263–264.) Kuntoutusohjelmat ovat lisääntyneet vankeinhoidossa ja päihdekuntoutusohjelmiin osallistui vuonna 2009 3492:stä vangista 444 vankia. Uusintarikollisuuteen vaikuttaviin toimintaohjelmiin osallistui 288 vankia ja muuhun sosiaaliseen kuntoutukseen 528 vankia. Yhteensä kuntouttaviin toimiin on siis osallistunut noin 800 vankia. (Kuntouttava toiminta – Ohjelmatyö, [viitattu 12.10.2012].)

Idea valita opinnäytetyön aiheeksi kuntouttavan toiminnan vaikutukset vankeihin lähti omasta kiinnostuksestani vankeinhoidon kuntouttavaa toimintaa kohtaan. Halusin selvittää tarkemmin kokevatko vangit vankeusajan laitostavaksi vai kun-

touuttavaksi. Vankila on muuttunut aikojen saatossa ja entisestä vangin säilyttämisen periaatteesta on siirrytty vangin yhteiskuntakelpoiseksi kuntouttamiseen. Työharjoitteluni ja työkokemukseni vankilassa lisäsivät kiinnostustani aiheittani kohtaan, kun sain käytännössä nähdä kuntouttavaa toimintaa ja valvontaa vankilassa.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa käytin menetelmänä teemahaastattelua. Haastattelin tutkimustani varten kuutta pitkäaikaisvankia Pelson vankilassa. Teemahaastattelun avulla keräämääni aineistoa käsittelen tutkimuksen tulokset osiossa. Tutkimustuloksia käsittelen haastattelurungon (LIITE1) avulla. Teemojani ovat taustakysymykset, kuntouttava toiminta, vankeusaika, sekä siviilielämä ja tulevaisuuden näkymät.

Opinnäytetyöni koostuu tutkimuksen lähtökohdista, teoriaosuudesta, tutkimuksen etenemisen kuvauksesta, tuloksista, johtopäätöksistä ja pohdinnasta. Tutkimuksen alussa kerron tutkimukseni tavoitteista ja tutkimusongelmista, sekä kerron tarkemmin miksi olen valinnut tutkimukselleni juuri tämän aiheen. Opinnäytetyöni teoriaosan aloitan kertomalla Suomen rangaistusjärjestelmästä ja rikosseuraamuslaitoksesta. Kuvaan minkälaisia vankiloita ja vankeja Suomessa on. Kerron tarkemmin myös Pelson vankilasta, jossa toteutin teemahaastatteluni. Avaan vankeusajan vaikutuksiin liittyviä käsitteitä, kuten syrjäytyminen, laitostuminen ja kuntoutuminen. Avaan myös vankien tyypillisiä mielenterveydenongelmia. Kerron minkälaista kuntouttavaa toimintaa vankiloissa järjestetään ja miten ohjelmilla pyritään vaikuttamaan vankeihin. Halusin luoda sellaisen tutkimusasetelman, jonka avulla pystyn selvittämään onko vankeusaika rakennettu niin, että se olisi vangille kuntouttavaa eikä laitostavaa. Opinnäytetyön toteutusosiossa käyn läpi tutkimukseni tuloksia tutkimusongelmien näkökulmasta. Lopussa esitän vielä johtopäätökseni tutkimuksestani.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kerron tutkimukseni tavoitteista ja tutkimusongelmistani. Tuon myös esille, miten päädyin valitsemaan tämän aihealueen tutkimukseeni ja minkälainen oli polkuni tämän aiheen pariin.

2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat

Tutkimukseni päätavoitteena oli selvittää, onko vankeusaika vangeille laitostavaa vai kuntouttavaa. Muina tavoitteinani oli saada selville, mitä mieltä vangit ovat kuntouttavista kursseista ja olisiko heillä ideoita kurssien/kuntouttavan toiminnan kehittämiseen. Halusin myös tutkimukseni avulla saada selville ovatko vangit kokeneet vankilassa käydyistä kursseista olevan hyötyä siviilielämässä.

Opinnäytetyöni tutkimusongelmia ovat:

1. Miten vankeusaika vaikuttaa vankeihin? Ovatko vangit kokeneet vankeusajan olleen laitostavaa vai kuntouttavaa?
2. Mitä mieltä vangit ovat kuntouttavista kursseista/toiminnoista?
3. Vaikuttavatko vankilassa käydyt kuntouttavat kurssit siviilielämässä ja tulevaisuudessa?

2.2 Aiheen valinta

Kiinnostukseni vankilaa kohtaan nousi suorittaessani päihde- ja rikollisuussektorin opintoja. Tein ammatillisen esseeni vankilan kuntouttavista toiminnoista ennen työharjoitteluani Pelson vankilassa. Halusin selvittää etukäteen minkälaista kuntoutus on vankilassa, koska en tiennyt vankilamaailmasta mitään. Työharjoitteluni aikana pääsin mukaan seuraamaan ja ohjaamaan kuntouttavia kursseja. Seuraavana kesänä menin Pelson vankilalle vartijaksi ja siellä kuulin vankien mielipiteitä kuntouttavista kursseista. Usein niitä pidettiin niin sanotusti vitseinä ja halusinkin

alkaa selvittämään, mitä mieltä vangit ovat kuntouttavista kursseista oikeasti ja voiko vanki kuntoutua kurssien kautta.

Koen hyväksi asiaksi, että olen nähnyt vankilasta sosiaalipuolen ja kuntouttavaa toimintaa, sekä myös valvontapuolen. Olen päässyt seuraamaan vangin elämää kahdesta eri näkökulmasta. Olen kuullut ja nähnyt miten he käyttäytyvät asioidessaan virkailijoiden luona ja miten he käyttäytyvät asumisosastoilla. Olen nähnyt miten vangin rooli muuttuu, kun he asioivat virkailijoiden luona, sekä sen miten he asioivat valvontapuolen henkilökunnan kanssa. Olen myös nähnyt miten vangit käyttäytyvät kuntouttavilla kursseilla. Vankilakokemukseni kautta minun oli helppompaa lähteä toteuttamaan tutkimustani.

3 SUOMEN RANGAISTUSJÄRJESTELMÄ

Kerron tässä luvussa Suomen rangaistusjärjestelmästä ja siitä minkälaisia rangaistuslajeja kuuluu rangaistusjärjestelmäämme. Käsittelen myös Suomen rikosseuraamuslaitosta, sekä rikosseuraamuslaitoksen määrittämiä vankeusajan tavoitteita.

Suomen rangaistusjärjestelmä perustuu ajatukselle, jonka mukaan vankilaan tulisi tuomita vasta, jos mitkään muut keinot eivät enää tule kyseeseen. Rangaistusjärjestelmään kuuluu neljä päärangaistuslajia: sakko, ehdollinen vankeus, ehdoton vankeus ja yhdyskuntapalvelu. Nuorille voidaan tuomita myös nuorisorangaistus. Lievimmissä tapauksissa ja laissa tarkemmin määritellyin edellytyksin rikoksenteikiä voidaan päästää myös eräänlaisella varoituksella. Poliisi voi jättää ilmoituksen tekemättä, syyttäjä syytteen nostamatta tai tuomioistuimien rangaistuksen tuomitsematta. (Rangaistusjärjestelmä Suomessa, [viitattu 10.9.2012].)

Vankeuteen ei tuomita sen vuoksi, että vankilan parantavaan ja auttavaan vaikutukseen uskottaisiin. Vankilan käytön viimekätisenä perustana on tarve ylläpitää rangaistusjärjestelmän vaikutusta ja tehdä selväksi, ettei rikosten loputon toistaminen ole mahdollista ilman, että järjestelmä turvautuu lopulta ankarimpaan rangaistusmuotoon. (Rangaistusjärjestelmä Suomessa, [viitattu 10.9.2012].)

Vankilan haittavaikutukset on tiedostettu. Rangaistusten täytäntöönpanon keskeisenä ohjeena on haittojen pitäminen mahdollisimman pieninä. Vankilan päiväohjelma tulisi järjestää tavalla, joka tukisi sekä vangin elämänhallintaa, että sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Käytännössä tärkeiksi tavoitteiksi tässä asettuvat päihdeongelmiin puuttuminen, sekä toimet, joilla tuetaan asumista ja edistetään vapautuvan vangin työllistymistä. Nämä ovat tavoitteita, joiden saavuttamiseksi suomalaisella järjestelmällä on vielä työstämistä. (Rangaistusjärjestelmä Suomessa, [viitattu 10.9.2012].)

Vankiloiden ajatellaan täyttävän erilaisia tehtäviä. Nykyisin yksittäisen vangin kuntouttaminen asetetaan etusijalle siitä ajatuksesta, että vankilan tehtävänä olisi eristää, kostaa ja pelottaa. Klassisin lienee ajatus, että vankilan rangaistusmuotona

tulisi pyrkiä vaikuttamaan ennaltaehkäisevästi rikollisuuteen. Rankaisemisen yleisestävä vaikutus tarkoittaa sitä, kun kansalainen tuomitaan vankeusrangaistukseen, niin hän toimii esimerkkinä ja ehkäisee muita tekemästä rikoksia. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 123-124.)

Vankilan tehtäväksi voidaan määritellä myös rikoksentekijöiden eristäminen, eli vaarattomaksi tekeminen. Vankeusrangaistuksen tehtävänä voidaan nähdä myös ajatus oikeudenmukaisesta sovittamisesta ja hyvittämisestä. Yhtenä tehtävänä on myös rikoksentekijöiden kuntouttaminen. Kuntoutuksella tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, jolla yksittäiseen rikoksentekijään pyritään vaikuttamaan niin, että se vähentäisi hänen taipumusta syyllistyä uusintarikollisuuteen. Kuntoutuksen tulisi lisätä myös hänen mahdollisuuksiaan elää yhteiskunnan hyödyllisenä kansalaisena. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 123-124.)

3.1 Erilaiset rangaistuslajit

Sakko on aina ollut merkittävässä asemassa Suomen rangaistusjärjestelmässä. Mikäli rikos johtaa rangaistusseuraamukseen, on seuraamus yleisimmin sakko. Sakkorangaistukseen liittyvä peruskysymys on, miten voidaan ottaa huomioon köyhän ja rikkaan maksukyvyyn ero. Toisena kysymyksenä on mikäli sakko jätetään maksamatta, voidaanko se muuntaa vankeudeksi. Vuonna 1921 siirryttiin päiväsakkojärjestelmään, joka selvitti rikkaan ja köydän maksukyvyyn eron. (Matiikala 2010, 70.) Päiväsakkojen lukumäärä määräytyy rikoksen vakavuuden mukaan. Päiväsakon rahamäärä määräytyy sakotettavan tulojen ja maksukyvyyn mukaan. (Rangaistusjärjestelmä Suomessa, [viitattu 10.9.2012].)

Ehdollinen vankeus. Rikokset, joita ei voida sovittaa sakolla, johtavat vankeuteen. Ensikertaiselle tuomittava vankeusrangaistus määrätään pääsääntöisesti ehdollisena, mikäli tuomio on suhteellisen lyhyt. Tuomitulle asetetaan koeaika, joka on pituudeltaan 1-3 vuotta. Tuomitun käyttäytymisestä koeajan aikana riippuu, määrätäänkö ehdollinen rangaistus tai osa siitä pantavaksi täytäntöön. Rikoksensa alle 21-vuotiaana tehneet nuoret voidaan määrätä myös valvontaan. (Rangaistusjärjestelmä Suomessa, [viitattu 10.9.2012].)

Ehdoton vankeus. Mikäli rikoksesta tuomittu vankeusrangaistus on pituudeltaan yli 8 kuukautta tai jos yhdyskuntapalvelun käytölle on jokin muu laissa säädetty este, on ehdoton vankeus käytännössä ainoa vaihtoehto. Yli kahden vuoden mittaiset vankeusrangaistukset määrätään aina ehdottomina. Määräaikaisena tuomitun vankeusrangaistuksen yleinen vähimmäispituus on 14 vuorokautta ja enimmäiskesto 12 vuotta. Murhasta tuomitaan elinkautiseen vankeuteen. Vankeinhoitolliset ensikertaiset suorittavat puolet rangaistuksesta vankilassa ja loput ehdonalaisessa vapaudessa. (Rangaistusjärjestelmä Suomessa, [viitattu 10.9.2012].)

Yhdyskuntapalvelu toimii lyhyiden ehdottomien vankeusrangaistusten vaihtoehtona. Korkeintaan 8 kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus voidaan muuntaa yhdyskuntapalveluksi edellyttäen, että laissa lähemmin täsmennetyt muut edellytykset täyttyvät. Yhdyskuntapalvelu määrätään tunteina ja palvelu suoritetaan yhdyskuntaseuraamustoimiston valvonnassa. Se joka rikkoo palvelun ehtoja ja saapuu palvelupaikalle esimerkiksi juovuksissa, palautetaan vankilaan suorittamaan tuomioitaan. Yhdyskuntapalvelurangaistuksia määrätään vuosittain noin 3500. (Rangaistusjärjestelmä Suomessa, [viitattu 10.9.2012].) Yhdyskuntapalvelun käyttöönotto sopi yhteen vankiluvun alenemistavoitteen kanssa. Yhdyskuntapalvelun keskeisimpiä etuja ovat moninaisten haittojen estyminen ehdottomaan vankeusrangaistukseen verrattuna. Näitä haittoja ovat sosiaalisten suhteiden katkeaminen, laitostuminen, työpaikan menettäminen, rikoksentekijöihin kuuluvan leiman vahvistuminen ja yhteiskunnanvastaisuuden lisääntyminen. (Matikkala 2010, 44.)

3.2 Suomen Rikosseuraamuslaitos

1.1.2010 kriminaalihuoltolaitos ja vankeinhoitolaitos yhdistyivät ja uuden viraston nimeksi tuli Rikosseuraamuslaitos (L 27.11.2009/953). Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoviranomainen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä samalla yhteiskunnan turvallisuutta. (Rikosseuraamuslaitos, [viitattu 31.7.2012].)

Rikosseuraamuslaitos muodostuu keskushallintoyksiköstä, kolmesta täytäntöönpanoalueesta ja terveydenhuoltoyksiköstä. Täytäntöönpanoalueet ovat Etelä-Suomen rikosseuraamusalue (ESRA), Länsi-Suomen rikosseuraamusalue (LSRA) ja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue (IPRA). Rikosseuraamusalueilla toimii myös aluehallinto, joka pitää sisällään aluekeskuksen ja arviointikeskuksen. Jokaisen rikosseuraamusalueen alaisuudessa toimii vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja. (Organisaatio, [viitattu 31.7.2012].)

Rikosseuraamuslaitoksessa tutkintavangin, tuomitun ja asiakkaan rangaistusajan suunnittelu ja suorittaminen vapautumisvaiheineen muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoitteena on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Rikosseuraamustyöntekijät ja laitoksen muut virkamiehet huolehtivat rangaistusten lainmukaisesta ja turvallisesta täytäntöönpanosta. Rangaistusaika pyritään suunnittelemaan niin, että tuomittu voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Rangaistusaikana harjaannutetut elämäntaitoja tukevat taidot edesauttavat tuomittua sijoittumaan osaksi yhteiskuntaa. (Rikosseuraamuslaitos, [viitattu 31.7.2012].)

Rikosseuraamuslaitoksen kuntouttavan toiminnan tehtävänä on parantaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään. Mielensterveyshäiriöt ovat yleistyneet vankien keskuudessa. Erityisesti alkoholin ja huumeiden sekakäyttö, sekä ruumiilliset sairaudet ovat yleisiä vangeilla. Myös persoonallisuushäiriöt ovat yleisiä vankien keskuudessa. (Joukamaa & työryhmä 2010, 74.) Rikosseuraamusalalla järjestetään sosiaalista kuntoutusta, jonka ensisijainen tavoite ei ole uusintarikollisuuteen vaikuttaminen, vaan vangin arkielämän taitojen, sosiaalisten valmiuksien ylläpitäminen, ammatillisiin opintoihin tai työelämään ohjautuminen ja vapautteen valmistautuminen (Kuntouttava toiminta – Ohjelmatyö, [viitattu 12.10.2012]).

4 VANKILAT JA VANGIT

Tässä luvussa kerron Suomen vankiloista ja vankeustyypeistä. Kuvaan sitä minkälaisia rangaistuslaitoksia ja rangaistusmuotoja on olemassa. Käyn läpi tilastotietoa vankimäärien ovat kehittymisestä ajan saatossa. Kerron myös tarkemmin Pelson vankilasta, jossa toteutin tutkimukseni.

4.1 Rangaistuslaitosten muodot

Suomen vankilat ovat suljettuja vankiloita tai avolaitoksia (L 23.9.2005/767). Vankeusrangaistus aloitetaan suljetussa vankilassa. Vanki voidaan tuomion pituudesta riippuen siirtää suljetusta vankilasta avolaitokseen, mikäli voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa avolaitoksen järjestyssääntöjä, ei syyllisty rikokseen eikä poistu avolaitoksesta luvatta. (Matikkala 2010, 18.) Avolaitoksessa olevat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan tai sen osaston alueella, työpaikalla ja muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa. Avolaitoksessa vankeja voidaan valvoa vankilan tiloihin asennettavilla, vangin haltuun annettavilla tai vangin ylle kiinnitettävillä teknisillä välineillä. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan, sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. (L 23.9.2005/767.)

Valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus, jonka suorittamista valvotaan teknisillä välineillä. Teknisiä välineitä ovat nilkkapanta tai matkapuhelin. Valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan, sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Valvontarangaistus voidaan panna täytäntöön muussakin sopivassa paikassa, jossa tuomittu on hoidettavana tai jossa hän muutoin oleskelee. (L 8.4.2011/330.)

Vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi hänet voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein valvottuun koevapauteen (L 19.12.1889/39). Valvottu koevapaus vastaa luonteeltaan yhdyskuntaseuraamusta, koska se toimeenpan-

naan vankilan ulkopuolella yleensä siinä lähiyhteisössä, johon henkilö sijoittuu vapauduttuaan. Valvontarangaistuksen ero koevapauteen on siinä, että koevapauteen lähdetään aina vankilasta ja alle kahdeksan kuukauden mittaiset tuomiot voidaan suorittaa alusta loppuun valvontarangaistuksessa. Koevapaudessa ehdot ovat hieman vapaampia ja toiminta perustuu enemmän luottamukseen. Valvontarangaistuksessa, jossa valvontavälineenä käytetään nilkkapantaa, on henkilön vaikeampi pystyä huijaamaan, sillä nilkkapanta kulkee aina mukana. Koevapaudessa tarvitaan enemmän luottamusta siihen, että koevapaudessa oleva kantaa mukanaan matkapuhelinta poistuessaan kotoaan. (Valvotun koevapauden toimeenpano, [viitattu 12.10.2012].)

Koevapauden aikana vanki voi harjoitella rikoksetonta ja päihtetöntä elämää vankilan ulkopuolella, kuitenkin vankilan valvonnan alaisena. Koevapaus voidaan peruuttaa henkilön rikkoessa koevapauden ehtoja. Toimintavelvoitteeseen voi kuulua muun muassa työtä, koulutusta, päihdekuntoutusta, sekä toimintakykyä ylläpitävää tai kehittävää toimintaa. (Tiedote valvotusta koevapaudesta, [viitattu 12.10.2012].)

Jokaiselle vangille laaditaan rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajansuunnitelma laaditaan sijoittajayksikössä ennen vankilaan tuloa. Suunnitelman toteuttamisesta vastaa se vankila, jossa vanki on sijoitettuna. Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista on vankilassa seurattava ja se on otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuoden aikana. (A 21.6.2006/509.) Rangaistusajan suunnitelma sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta vankeusaikana, valvotusta koevapaudesta, ehdonalaisesta vapauttamisesta, sekä poistumislupien myöntämisestä. Suunnitelmaa laadittaessa vangin elämäntilannetta ja rikolliseen käyttäytymiseen johtaneita tekijöitä arvioidaan. Rangaistusajan suunnitelmassa vangille määritellään yksilölliset tavoitteet, joita vanki voi vankeusaikanaan toteuttaa. (Kaurala & Kylämarttila 2010, 7-8.)

4.2 Vankeustyypit

Tutkintavankeja ovat rikoksesta epäiltynä olevat vangit. Vangitsemisesta päättää tuomioistuimien. Rikoksesta vangittu on vietävä yleiseen vankilaan tai tutkivankien säilyttämistä varten hyväksytyyn laitokseen. Sakkovangit suorittavat sakonmuu-

tonrangaistusta. Muuntorangaistus määrätään sakon saaneelle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi. Vankeusvankeja ovat ne vangit, jotka suorittavat ehdotonta määrääkaista tai elinkautista vankeusrangaistusta. (Blomster, Linderborg, Muiluvuori, Salo & Tyni 2011.)

Lyhytaikaisvankeudeksi on määritelty 15 päivän ja 18 kuukauden välillä liikkuvat vankeusrangaistukset (Kivivuori & Linderborg 2009, 1). Pitkäaikaisvangeiksi on määritelty ne vangit, joiden todellinen vankeusaika on vähintään neljä vuotta. Pitkäaikaisvankien ryhmään kuuluvat myös ensikertalaisvangit, jotka ovat saaneet vähintään kahdeksan vuoden tuomion, sekä rikoksen uusijat, joiden tuomio on vähintään 6 vuotta. Pitkäaikaisvankien joukkoon kuuluvat myös elinkautisvangit, joiden keskimääräinen laitoksessa oloaika on 13 vuotta. Vuonna 1987 pitkäaikaisvankeja on ollut Suomen vankiloissa 9 prosenttia kaikista vangeista. Vuonna 2000 pitkäaikaisvankien lukumäärä oli 20 prosenttia. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 153-154.)

4.3 Tilastotietoa vankimääristä

Vankilaan saapuvien vankien määrä on 1990-luvun alusta laskenut 6000 vangista noin 4000 vankiin (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 153-154). Vankiluku on laskenut yhdyskuntaseuraamustuomioiden ja sakon muuntorangaistusjärjestelmän takia. 2000-luvun alussa vankiluku kääntyi kasvuun ja vuoden 2005 aikana vankiluku oli korkeimmillaan. Tällöin vankeja oli 36 prosenttia enemmän kuin vuosittu-
hannen alussa. Vuoden 2006 jälkeen vankimäärä kääntyi laskuun. Vuonna 2011 vankien päivittäinen keskimäärä oli 3 262, joista naisvankeja oli 234. Suhteellisesti eniten ovat kasvaneet tutkinta- ja sakkovankien määrät. (Blomster ym. 2011, 5, 31.)

Suomen vankiloissa naiset ovat vähemmistö. Noin 7 prosenttia vankiväestöstä on naisia. Vuonna 2007 vankimäärästä on ollut keskimäärin 244 naista. Naisten osuus kaikista vangeista on kasvanut 15 vuoden aikana 3,5 prosentista 7 prosenttiin. Naisten rikostyyppien kasvu on ollut etenkin väkivalta- ja huumausainerikok-

sisä. Suomessa naisten yleisin rikostyyppi on väkivaltarikos, johon syyllistyy naisvangeista noin puolet. (Naisvangit Suomessa, [viitattu 8.10.2012].)

Vuonna 2011 vankilaan tulleista 3 097:stä vangeista vajaa puolet oli vankeusvankeja, 1 277 sakkovankeja ja 2 062 tutkintavankeja. Nykypäivänä yli 50 prosenttia vangeista on väkivalta- ja huumausainerikoksista tuomittuja. Elinkautisvankien määrä on kasvanut 20 vuodessa 31 elinkautisvangista 175 elinkautisvankiin. (Blomster ym. 2011, 5, 31.)

4.4 Pelson vankila

Pelson vankila sijaitsee Vaalan kunnassa, noin sadan kilometrin päässä Oulusta ja Kajaanista. Pelson vankila kuuluu Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Pelson vankila 120-paikkainen suljettu laitos, johon sijoitetaan vankeja Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta. (Pelson vankila, [viitattu 31.7.2012].) Pelson vankilassa vangeilla on mahdollisuus työskennellä maataloudessa maanviljelyksessä tai karjataloudessa. Teollinen toiminta muodostuu puusepänteollisuudesta, sekä autokorjaamosta. Pelson vankilassa on mahdollista opiskella rakennusten peruskorjauksen tutkintoa, sekä oppisopimuskoulutuksella maatalous-, puusepän- tai autokorjaamoalaa. Vangilla on myös mahdollisuus osallistua tuomionsa aikana kuntouttaviin toimintaohjelmiin. (Toiminta, [viitattu 31.7.2012].)

Kuntouttavilla toimintaohjelmilla, kursseilla tai osaston päiväohjelmaan sisältyvällä toiminnalla pyritään parantamaan vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. Ryhmämuotoisen toiminnan lisäksi psykososiaaliseen kuntoutukseen kuuluvat päihde- ja sosiaalityö. Yleisohjelmien tavoitteena on pyrkiä vaikuttamaan rikolliseen käyttäytymiseen. Niitä ei ole kohdennettu vain tietyn tyyppisiin rikoksenteijöihin, vaan näiden yleisohjelmien avulla vangit pyrkivät arvioimaan omien tekojensa seurauksia erilaisista näkökulmista. (Kuntouttava toiminta - Ohjelmatyö, [viitattu 12.10.2012].)

Pelson vankilan vangeista suurin osa on tuomittuna henkirikoksesta tai väkivaltarikoksesta. Kaikista vangeista 26 prosenttia ovat tuomittuina henkirikoksesta ja 26 prosenttia pahoinpitelystä tuomittuja. Huumausainerikoksesta tuomittuja on 13

prosenttia ja liikennejuopumuksesta 12 prosenttia. Muista asioista (varkaus, ryöstö, omaisuusrikos, siveellisyysrikos ja muu) tuomittuja on noin 17 prosenttia. (Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2011, [viitattu 10.10.2012].)

5 VANKILAN VAIKUTUKSET VANKIIN

Syrjäytyminen, psyykkinen pahoinvointi ja terveysongelmat kulkevat käsi kädessä. Käsittelen tässä luvussa vankilan ja rikoskierteen erilaisia vaikutuksia vankeihin. Suomen vangeilla on paljon psyykkisiä- ja fyysisiä ongelmia, joten käsittelen myös vankien yleisimpiä terveysongelmia.

5.1 Vankien syrjäytyminen

Yksilön syrjäytyminen on pitkälti riippuvainen yhteiskunnan rakenteesta ja toiminnasta, mutta käytännössä keskitytään tarkastelemaan syrjäytymisriskiä lisääviä yksilöllisiä tekijöitä (Järvikoski & Härkäpää 2004, 135). Vankila on läheisistä eristävä ja yhteiskunnasta syrjäyttävä laitos. Vankila on syrjäytyneiden ihmisten säilytyspaikka, jossa oikeus yksityisyyteen ja itsemääräämiseen on rajoittunutta. Vankilassa vankia voidaan myös korostetusti rangaista yksinäisyydellä. Yksinäisyysrangaistuksessa, eli eristyssellissä vanki joutuu olemaan kokonaan erossa muista vangeista ja toiminnoista. Vankeusrangaistuksen voi suorittaa makaamalla sellisessä, selviytymällä päivästä, viikosta ja kuukaudesta olematta yhteyksissä toisiin ihmisiin. Tällöin elämä muodostuu yhdentekevistä, samanlaisina toisiaan seuraavista päivistä. Tällä tavalla suoritettu vankeusrangaistus vähentää entisestään edellytyksiä luoda uusia ihmissuhteita vapautumisen jälkeen. (Heiskanen & Saaristo 2011, 142, 148-149.)

Syrjäytymiskierteeseen voivat vaikuttaa heikko koulutus- ja työhistoria, rikolliseen alakulttuuriin kiinnittyminen, sosiaalisten suhteiden katkeaminen, päihteiden käyttö, velkaantuminen, asunnottomuus, sekä psyykkinen ja fyysinen sairastavuus (Rikostausta, [viitattu 18.10.2012]). Psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavat syrjäytyminen, syrjintä, leimautuminen, osallisuus, sekä erilaiset perhe-, työ- ja kouluyhteistöjen ongelmat (Järvikoski & Härkäpää 2004, 208-209). Usea vankilakertaisuus on myös merkki syrjäytymiskierteestä. Useasti vankilassa olleet vangit ovat yhteis-

kuntamme köyhin, sairain ja huono-osaisin ihmisryhmä. (Rikostausta, [viitattu 18.10.2012].)

Joillakin vangeilla ei ole siviilielämässä mitään mikä ikävöidä. Ei ole kotia, eikä kehtään kenen luokse kaipaisi. Ikävän tunteminen on kuitenkin merkityksellistä, sillä se tarkoittaa sitä, että vanki joka tuntee ikävää, on tunnesiteessä johonkin toiseen ihmiseen. Eli toisin sanoen on tervettä ikävöidä ja tuntea yksinäisyyttä vankilassa. (Heiskanen & Saaristo 2011, 149.)

5.2 Vankien yleisimmät terveysongelmat

Mielenterveyshäiriöt ovat hyvin yleisiä vangeilla. Yli yhdeksällä kymmenestä vangista on jokin elämän mittainen mielenterveydenhäiriö ja psykiatrisen diagnoosin on saanut kolme neljästä vangista. Kaikkein yleisimmät häiriöryhmät ovat päihderiippuvuudet, masennus ja persoonallisuushäiriöt. Päihderiippuvuus on vähintään kymmenkertaista tavallisiin aikuisikäisiin suomalaisiin verrattuna. Päihdeongelmilla vangeilla on usein myös päihderiippuvuuden lisäksi mielenterveysongelmia. (Joukamaa & työryhmä 2010, 72, 74-76.)

Persoonallisuushäiriötä esiintyy vangeilla paljon yleisemmin kuin muilla ihmisillä. Nämä häiriöryhmät lisäävät haasteita vankiloissa tapahtuvalle päihdekuntoutukselle, erityisesti vankilasta vapautuvien jatkohoidolle. Ruumiilliset sairaudet ovat myös yleisiä vankien keskuudessa. Ruumiillisista sairauksista yleisimpiä ovat maksatulehdukset ja maksatulehduksista yleisin on C-hepatiitti, jota on noin kahdella viidesosasta vangeista. (Joukamaa & työryhmä 2010, 72, 74-76.)

Vangit kuolevat keskimäärin alle 50-vuotiaina, eli lähes 30 vuotta aiemmin kuin muut kansalaiset. Kuoleman syinä ovat usein itsemurhat, väkivalta, onnettomuudet ja erilaiset myrkytykset. Lisäksi vangit sairastavat paljon ja he ovat kansalaisyhteiskuntamme sairain osa. Vangit menevät jopa eläkeläisten edelle sairastelussa. Vangeilla on paljon somaattisia ja mielenterveydellisiä häiriöitä, joista yleisimpiä ovat muun muassa mielialahäiriöt, persoonallisuushäiriöt, psykoosit ja skitsofrenia. (Luukkala 2007, 47-49.)

Vangeilla on suurta esiintyvyyttä neurokognitiivisissa heikkouksissa. Heillä on todettu runsaasti lapsuudessa alkavaa ylivilkkautta ja tarkkaavuushäiriötä (ADHD). ADHD-oireyhtymään voidaan yhdistää aikuisiän toistuvaa väkivaltaisuutta. Kolmanneksella suomalaisista pitkäaikaisvangeista on ADHD-tausta. Maamme vankimäärästä noin puolella on heikko luku- ja kirjoitustaito. Joka toisella vangilla luku- ja kirjoitustaito on heikko ja joka kolmannella normaalia haastavampi. (Kärkkäinen 1.6.2011, [viitattu 18.10.2012].) Varmaa näyttöä ei ole, että perustaitojen, kuten luku- ja laskutaitojen puute edistäisivät rikollista käyttäytymistä. Näiden taitojen puute voi kuitenkin olla oire muista tekijöistä, jotka ajavat rikoksien pariin. Muita tekijöitä voivat esimerkiksi olla ihmisten pilkkaaminen perustaitojen puutteista, jolloin pilkattu hakeutuu muiden syrjäytyneiden ja rikoksien pariin. Perustaitojen puute voi ajaa myös työttömyyteen ja syrjäytymiseen, jonka kautta ihmiset ajautuvat edelleen tekemään rikoksia. (Prison education and training in Europe 6.5.2012, [viitattu 16.11.2012].)

Heikko koulutustausta voi olla myös syyllisenä vankien syrjäytymiseen. Tarkkaavaisuushäiriöt vaikeuttavat oppimista ja heikolla koulutustaustalla on vaikeampi työllistyä. Rikoksien tekeminen heikentää mahdollisuuksia menestyä työmarkkinoilla. Yksilökohtaiset taipumukset vaikeuttavat töiden saamista, sekä lisäävät alttiutta tehdä rikoksia. Työttömyys ja köyhyys ovat paitsi rikollisuuden syitä, myös rikollisuuden seuraamuksia. (Kivivuori 2008, 123.)

5.3 Laitostuminen

Totaalisiksi laitoksiksi voidaan kutsua paikkoja, joihin eristetään henkilöitä, joiden katsotaan tahallisesti vaarantavan yhteiskuntaa. Totaaliksi symboleiksi voidaan lukea este ulkomaailmaan: lukitut ovet, korkeat muurit, piikkilanka, metsät tai nummet. Yksilön elämä yleensä järjestyy siten, että yksilö nukkuu, työskentelee ja viettää vapaa-aikaansa erilaisissa paikoissa eri ihmisten kanssa. Totaalisten laitosten keskeinen piirre on näitä asioita erottavien esteiden sortaminen. Totaalisissa laitoksissa elämän erilaiset asiat tapahtuvat päänsääntöisesti samassa paikassa. Päivärutiinien jokainen vaihe suoritetaan suuressa ryhmässä. Jokaista ihmistä

pyritään kohtelemaan ja heitä pyydetään tekemään asiat samalla tavalla. Päiväruutiin kaikki vaiheet noudattavat tiukkaa aikataulua. (Goffman 1969, 6-7.)

Laitostuminen tarkoittaa pitkäaikaisen laitoshoidon aiheuttamia psyykkisiä muutoksia ihmisessä. Käytännössä laitostuminen merkitsee sitä, että asuessaan pitkään laitoksessa ihmisen omatoimisuus vähenee. Asioiden oletetaan tapahtuvan aina samalla tavalla ja mikäli päivärutiineihin tulee muutoksia on niistä hyvin vaikea päästä eteenpäin. Vankilassa laitostuminen voi näkyä esimerkiksi siten, että vanki seisoo lukottoman oven takana ja odottaa työntekijän aukaisevan oven. Näin tapahtuu siksi, että vangit ovat tottuneet kaikkien ovien olevan lukossa. Pitkään vankilassa olleena ei osata tai tajuta kokeilla olisivatko ovet auki, eli laitostutaan rutiineihin ja tapoihin.

5.4 Kuntoutuminen

Sanana kuntoutus on moniselitteinen ja se voidaan ymmärtää monella tavalla. Kuntoutuksella tarkoitetaan kaikkia niitä toimia, joilla rikoksentekijään pyritään vaikuttamaan niin, että ne vähentäisivät hänen taipumustaan syyllistyä uusiin rikoksiin hänen vapauduttuaan ja lisäävät hänen mahdollisuuksia elää yhteiskunnan hyödyllisenä kansalaisena. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 123–124.)

Kuntoutuksen toimintakokonaisuus on sisällöltään ja toimintatavoiltaan monimuotoinen. Ihmisten tiedot ja kokemukset kuntoutuksen sisällöstä ja tavoitteista vaihtelevat. Joillakin kuntoutusta koskevat käsitykset perustuvat omakohtaisiin ja lähiyhteisöstä saatuihin kokemuksiin. Toisilla tiedotusvälineiden kautta välittyneisiin tietoihin ja kuntoutusta koskeviin asiantuntija- ja tutkimustietoon. Nykypäivänä kuntoutus on saamassa enemmän psykososiaalista ja sosiaalista ulottuvuutta. Entisaikojen käsite kuntoutuksesta koettiin pelkästään fyysisenä kuntoutuksena, kun nykyään kuntoutuksen perusteeksi katsotaan myös työkyvyn heikkeneminen tai vakavan sosiaalisen syrjäytymisen uhka. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 10-13.)

Sosiaalisen syrjäytymisen käsitettä on ruvettu viime vuosina käyttämään kuntoutuksessa. Vuoden 2002 kuntoutusselonteossa on todettu, että vakavan sosiaalisen

syrjäytymisen uhka on alettu katsoa yhdeksi kuntoutuksen perusteeksi. Kuntoutuksen yhtenä tavoitteena on sosiaalisen syrjäytymisen estäminen - eli sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen. (Järvikoski & Härkäpää 2004, 135.)

6 KUNTOUTUS VANKILASSA

Käsittelen tässä luvussa vankilan erilaisia kuntoutusmuotoja. Kerron millaisia kuntoutuskursseja ja työtoimintaa vankiloissa järjestetään, sekä miten kuntouttavien toimintojen tulisi vaikuttaa vankeihin. Käyn läpi vankilan päihdekuntoutusta ja sen tavoitteita. Suurin osa maamme vangeista kärsii päihdeongelmasta ja päihteisiin liittyvää kuntoutustoimintaa on olemassa paljon. Kuvaan myös vankiloissa olevia kuntouttavia kursseja.

Vankilan tulisi olla yhtä aikaa ennaltaehkäisevä, negatiivinen, pelottava, sekä positiivinen ja kuntouttava laitos. ”Modernin vankilan” idea on syntynyt kuntouttamisen ja parantamisen ympärille. Vangin säilyttämisestä on siirrytty vankiin vaikuttamiseen. Kuntouttava toiminta on rakentunut työn, kurin, moraalin, koulutuksen ja osin hoidonkin vaihtelevista ja jännitteisistä yhdistelmistä. Kuntoutuksen asemasta on kiistelty koko modernin vankilan olemassaolon ajan. Kuntoutuksen mahdollisuuksiin on suhtauduttu myös epäileväisesti. Toisaalta kuntouttaville toiminnoille ei ole annettu kunnon mahdollisuutta, vaan ne ovat jääneet vankilan muiden tehtävien varjoon. Kuntoutus on kuitenkin jäänyt pysyväksi osaksi vankeinhoitoa ja aktivoitunut Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 29-30.)

Päihdekuntoutuksen ja toimintaohjelmien kehittäminen ja käyttöönotto on alkanut varsinaisesti vasta 1990-luvulla, kun Suomessa siirryttiin vankilan kuntoutuksessa aiemman ”Nothing works” -ajattelutavan sijasta ”Something works” -ajatteluun (Karsikas 2005, 22). Kuntoutuksen avulla voidaan tukea myös sellaista ihmistä, joiden ongelmat eivät aiheudu suoranaisesti sairaudesta tai vammasta. Kuntoutuksessa lähtökohtana eivät ole ainoastaan yksilön etu ja hyvinvointi, vaan myös sitä seuraavat yhteiskunnalliset hyödyt. (Koskisuu 2004, 31.) Vankilan kuntouttavalla toiminnalla halutaan lisätä yhteiskunnan, sekä kansalaisten turvallisuutta. Suojaavat tekijät ovat käänteisiä rikosten uusimisriskitekiäjille ja niitä tulisi huomioida ja lisätä kuntouttavassa toiminnassa. Vankien toimintoihin osallistumista pyritään järjestämään siten, että ohjelmatoiminta, päihdetyö, opiskelu, työ ja va-

paa-ajan harrastukset muodostavat integroidun päiväjärjestyksen. (Päihdevalvonnan opas 2008, 5-9.)

Vaikuttamisen keinoja rikolliseen käyttäytymiseen vankeustuomion aikana ovat esimerkiksi; ohjelmat, motivointi, työ, opiskelu, arviointi, taloudellisen tilanteen ja asumisen selvittely, yksilökeskustelut, rikollisten yhteyksien vähentäminen (osastointi, sijoittelu), päihdetyö, päivittäiset laitosrutiinit, vertaistukiryhmät, perhesuhteiden vahvistaminen ja sosiaalisiin sidoksiin vaikuttaminen (Nurminen, Ahmavaara & Niiniskorpi 2008, 11-14).

6.1 Kuntouttava toiminta

Vangit ohjautuvat erilaisiin kuntouttaviin toimintoihin riski- ja tarvearvion ja rangaistusajan suunnitelman perusteella. Riski- ja tarvearvio suunnitellaan yksilöllisesti arviointikeskuksessa, ennen vangin tulemistä vankilaan. Rangaistusajan suunnitelman noudattamisella pyritään vaikuttamaan niihin tekijöihin, joilla on ollut yhteys vangin rikolliseen käyttäytymiseen, eli kriminogeenisiin tekijöihin. Kriminogeeniset tekijät jaetaan staattisiin ja dynaamisiin riskitekijöihin. Staattiset tekijät ovat muuttumattomia tekijöitä, joihin ei enää pystytä vaikuttamaan. Dynaamiset riskitekijät ovat muuttuvia ja niihin on mahdollisuus vielä vaikuttaa. (Nurminen ym. 2008, 11-14.)

Toimintaohjelmilla jotka vaikuttavat uusintarikollisuuteen, pyritään vaikuttamaan rikollisuutta ylläpitävään syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen ja uusintarikollisuuden vähenemiseen (Rikosseuraamuslaitoksen tulossopimus vuodelle 2010, [viitattu 5.8.2012]). Vankien uusimisriskitekijöitä nostattavat rikollista käyttäytymistä tukevat arvot, asenteet, uskomukset ja ajattelumallit, epäsosiaalinen ja rikosmyönteinen lähipiiri, impulsiivisuus, huonot ongelmanratkaisutaidot, hallitsematon päihteidenkäyttö, heikko itsekontrolli, ongelmat perhe-elämässä, talouden hallinnassa, opinnoissa, työelämässä sekä vapaa-ajan käytössä (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset, [viitattu 5.8.2012]).

Rikosperusteiset ohjelmat ovat tarkoitettuja tietynlaisille rikoksentekijöille, kuten väkivalta- ja seksuaalirikollisille. Rikosperusteisiin ohjelmiin osallistuminen ei aina edellytä sitä, että olisi tehnyt tietynlaisen rikoksen, vaan riittää jos on syyllistynyt

sen kaltaiseen toimintaan ja kokee tarvitsevänsä apua. Rikosperusteisessa ohjelmassa pyritään keskittymään tiettyyn rikolliseen käyttäytymiseen liittyvään kriminogeeniseen tekijään. Kriminogeeninen tekijä tarkoittaa jonkin asia olevan sellainen, että se aiheuttaa, vaikuttaa tai ylläpitää rikollista käyttäytymistä. Esimerkkinä tällaisen tekijän vaikutuksista ovat seksuaalirikolliset, joilla saattaa olla poikkeavaa seksuaalista kiinnostusta ja seksuaalista virittäytymistä. (Kuntouttava toiminta - Ohjelmatyö, [viitattu 12.10.2012].)

6.2 Käytössä olevia kuntoutusohjelmia

Kuntoutusohjelmia on räätälöity erilaisille rikostyypeille tukemaan juuri heidän tarpeitaan. Vangit ovat yleensä moniongelmaisia ja kuntouttavia kursseja pystyykin käymään monia erilaisia. Esittelen alla yleisempiä vankiloiden kuntouttavia kursseja.

Viisi keskustelua muutoksesta -ohjelma (VKM) pohjautuu motivoivan keskustelun menetelmiin. VKM-ohjelman tarkoituksena on edistää asiakkaan päätöksentekoa muutokseen liittyen. VKM-ohjelman johtavana ajatuksena on asiakkaan muutokseen viittaavien lausumien edistäminen ja vahvistaminen, sekä muutokseen sitoutuminen. Vangin motivaation luomiseksi käytetään neljää periaatetta: 1) voimistetaan vastakohtia 2) myötäillään vastarintaa 3) herätetään ja vahvistetaan asiakkaan uskoa omaan kykyyn muutoksen toteuttamisessa 4) osoitetaan empatiaa. On myös tärkeää, että asiakas kokee, että häntä kohdellaan ihmisenä – ei vain asiakkaana. Vangin kanssa käydään viisi eri keskustelua ja keskusteluserjassa tehdään runsaasti tehtäviä, joiden avulla motivaatiota muutokseen tutkitaan eri näkökulmista. (Viisi keskustelua muutoksesta, [viitattu 18.10.2012].)

Suuttumuksen hallinta -kurssi on noin 18 tuntia kestävä ohjelma. Se on suunnattu vangeille, jotka kokevat vaikeuksia suuttumuksen hallinnassa ja joilla hallinnan menettäminen johtaa väkivaltaiseen käytökseen. Keskeisempänä sisältönä ovat sellaisten tilanteiden ennakoiminen ja tunnistaminen, joissa osallistuja menettää malttinsa, sekä tekniikat fyysisen kiihtymisen hallitsemiseksi ja suuttumusta lisäävien ajatusmallien tunnistaminen ja muuttaminen. (Suuttumuksen hallinta, [viitattu 18.10.2012].)

Kalterit taakse -kurssi on tarkoitettu päihdeongelmallisille ja rikostaustaisille vangeille. Kurssilla keskitytään päihde- ja rikoskierrettä ylläpitävien ajattelu- ja toimintamallien muuttamiseen. Kalterit taakse -kurssi on tuntimäärältään 120 tuntia ja kestää noin neljästä kuuteen kuukautta. Kurssin teemoja ovat päihderiippuvuus, epäsosiaalisen elämäntavan ilmenemismuodot, riskitilanteiden analysointi ja erilaiset harjoitukset. Kurssilla opetellaan erilaisia selviytymis- ja ongelmanratkaisutaitoja. Menetelminä käytetään ryhmäkeskusteluja, harjoituksia, tehtäviä, videoita ja rooliharjoituksia. (Kalterit taakse, [viitattu 18.10.2012].)

Omaehtoisen muutoksen ohjelma. OMA-ohjelma on vangeille, joilla on vaikea väkivaltaisen käyttäytymisen historia. Ohjelman kesto on 120 tuntia ja se ajoittuu kuuden tai seitsemän kuukauden ajalle. Osallistujat osallistuvat kahdesta neljään puolentoista tunnin mittaiseen ryhmäistuntoon viikossa. Ohjelma jakautuu neljään askeleeseen. Ensimmäisen askeleen aikana osallistujat oppivat tekniikoita, joiden avulla he pystyvät kiinnittämään huomiota omiin tapoihinsa ja tarkastelemaan omia tapojaan ajatella erilaisissa tilanteissa. Toisen askeleen aikana osallistujat tutkivat omia ajatusmallejaan, sekä niihin liittyviä tunteita ja asenteita. He oppivat tunnistamaan juuri ne ajatukset, tunteet ja asenteet, jotka johtavat väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Kolmannen askeleen aikana osallistujat oppivat keinoja, joiden avulla he voivat katkaista nämä väkivaltaan johtavat ajatuskierteet sekä ajatusmalleja, jotka tukevat väkivallatonta käyttäytymistä. Ohjelman neljännen askeleen aikana osallistujat tekevät oman henkilökohtaisen retkahduksenestosuunnitelmansa ja harjoittelevat sen käyttöä ryhmän ulkopuolella. (Toimintaohjelmat, [viitattu 18.10.2012].)

Perheleirit. Vankiloissa järjestetään sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutustaitoja kehittävää toimintaa. Näitä toimintoja järjestetään erityisesti perheleireillä, jotka ovat tarkoitettu vangeille ja heidän läheisilleen. Perheleirin tavoitteena on sisäisen vuorovaikutuksen rikastuttaminen, parisuhteen kehittäminen, vanhemmuuden taitojen oppiminen, sekä vapautuvan vangin ja hänen perheensä tukeminen. Perheleirit järjestetään yleensä avolaitoksessa tai ulkopuolisessa toimipaikassa. Vankilat ja Vapautuvien tuki ry. yhdessä järjestävät perheleirejä. Leireillä opetellaan parisuhdetaitoja, luottamuksen rakentamista, avoimuutta, vuorovaikutustaitoja, vanhem-

muuden taitoja ja vastuunottamista. (Perheleiri, [viitattu 12.10.2012].) Isä-lapsi toiminnan tarkoituksena on tukea vanhemman ja lapsen välistä suhdetta, sekä opettaa itseille vanhemmuuden taitoja. Hämeenlinnan ja Vanajan vankiloissa äideille annetaan valmiuksia pienen lapsen kohtaamiseen ja arkielämän jäsentämiseen äiti-lapsi-osastoilla. (Muu sosiaalinen kuntoutus, [viitattu 18.10.2012].)

Silta-valmennus. Rangaistuksen loppuvaiheessa vangilla on mahdollisuus päästä Silta-valmennukseen. Silta-valmennusyhdistyksen kuntoutuksen avulla työestetään vangin elämänmuutosprosessia, sekä tarjotaan välineitä elämänhallinnan ja toimintakyvyn lisäämiseen, päihteidenkäytön vähentämiseen, sekä koulutukseen ja työelämään osallistumiseen. (Muu sosiaalinen kuntoutus, [viitattu 12.10.2012].)

Kuntouttavan vankityön tavoitteena on parantaa helsinkiläisvankien yhteiskuntaan sijoittumista. KUVA on tarkoitettu helsinkiläisille miesvangeille, joilla vapautumiseen on puoli vuotta. KUVAan päästökseen vangin tulee olla motivoitunut päihdeongelmansa hoitamiseen ja olla edistynyt sen hoidossa vankilassa. Vangin tulee olla sopiva avolaitokseen ja kuntouttavaan vankityöhön. Ohjelmassa käydään päivittäin työtoiminnassa vankilan ulkopuolella. Työtoiminnan lisäksi tarjotaan vangille hänen tarpeidensa mukaisia muita päihde- ja kuntoutuspalveluita. (Kuntouttava vankityö, [viitattu 12.10.2012].)

WOP - it works if you work it out. WOP-ohjelma on tarkoitettu 17–29 -vuotiaille Uudeltamaalta kotoisin oleville miesvangeille. Ohjelman tavoitteena on rakentaa vangin kokonaisvaltaisen elämäntilanteen yksilöllinen ja realistinen tulevaisuudensuunnitelma. Suunnitelman toteuttaminen aloitetaan jo vankeusaikana ja sen toteutumista tuetaan myös vapautumisen jälkeen. WOP-ohjelmassa keskitytään kokonaisvaltaiseen kuntoutumiseen, toimintakyvyn vahvistamiseen ja pitkäjänteiseen työskentelyyn. Toiminta koostuu henkilökohtaisen tulevaisuudensuunnitelman laatimisesta, verkostotyöskentelystä, päihdekuntoutuksesta, velka- ja talousneuvonnasta, koulutus- ja työtoiminnasta, sekä perhetyöstä ja tukihenkilötoiminnasta. (WOP - It works if you work it out, [viitattu 12.10.2012].)

Muita käytössä olevia kuntouttavan toiminnan ohjelmia ovat:

- STOP, Seksuaalirikoksista tuomituille tarkoitettu perusohjelma
- Cognitive Skills - ohjelma

- Matkalla muutokseen – päihdekuntoutusohjelma
- Ojasta allikkoon – vai takaisin hoitopolulle

(Kuntouttava toiminta – Ohjelmatyö, [viitattu 12.10.2012].)

6.3 Päihdekuntoutus vankilassa

Päihdekuntoutuksen tehtävänä on vaikuttaa vangin päihdeongelmaan. Vankilassa tapahtuva päihdetyö jakaantuu päihdehuoltoon, päihdekuntoutukseen ja päihdevalvontaan. Terveystenhuollon toteuttama päihdehuolto käsittää muun muassa päihdearvion, vieroitus- ja katkaisuhoidon, päihdepsykiatrisen hoidon, sekä opioi-
dirippuvaisten korvaus- ja ylläpito-hoidon. Päihdekuntoutus kattaa kuntouttavan toiminnan, jota toteutetaan muun muassa yksilötyönä ja erilaisina päihdeohjelmina. Vankiloiden päihdevalvontaan kuuluvat muun muassa päihdeittämättömyyden valvonta ja tarkastustoiminta. (Kuntouttava toiminta – Päihdetyö, [viitattu 12.10.2012].)

Sopimusosastointi tukee päihdekuntoutusta ja osa ohjelmatoiminnoissa mukana olevista vangeista pääsee asumaan sopimusosastolle, jossa he joutuvat sitoutumaan päihdeittämättömyyteen. Vangeilla on myös mahdollisuus osallistua vertaisryhmätoimintaan, kuten AA (Anonyymit Alkoholistit) ja NA (Nimettömät Narkomaanit) -ryhmiin. Vankeja, jotka ovat käyneet päihdekuntoutuksen, voidaan sijoittaa myös ulkopuoliseen päihde- tai kuntoutuslaitokseen enintään kuudeksi kuukaudeksi, mikä tämän todetaan edistävän vangin kuntoutumista. (Kuntouttava toiminta – Päihdetyö, [viitattu 12.10.2012].)

Päihdekurssit pohjautuvat kolmeen päälinjaan, joita ovat kognitiivinen, yhteisöllinen ja kristillinen/moraalinen kasvatusta. Kognitiivinen linja korostaa ongelmaratkaisutaitojen oppimista päihdeongelman voittamisessa. Yhteisöllinen linja painottaa ryhmän tuen merkitystä. Kristillinen linja korostaa moraalista kasvatusta päihdeittämättömyyteen. (Luukkala 2007, 59–60.)

Vangit ohjautuvat kuntoutuksen piiriin arviointikeskuksen kautta, joissa vangeille tehdään arvio ja rangaistusajan suunnitelma. Päihdekuntoutusta järjestetään melkein kaikissa vankiloissa. Yleensä käytetään lyhyitä motivointiohjelmiä, joissa tavoitteena on jakaa tietoa päihdekuntoutuksesta, sekä motivoida vankeja päihdeittämättömyyteen.

tömään elämäntapaan. Pidemmät ryhmämuotoiset ohjelmat pohjautuvat useimpien kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan sisältäen rikoksetonta ja päihteetöntä elämäntapaa tukevia tehtäviä, luentoja ja keskusteluja. Joissain vankiloissa järjestetään myös yhteisohdollista ohjelmaa. (Kuntouttava toiminta – Päihdetyö, [viitattu 12.10.2012].)

Näiden toimintojen lisäksi järjestetään myös yksilökohtaista päihdekuntoutusta. Kaikki vangit eivät halua, eivätkä välttämättä sovellu ryhmätoimintaan, joten heille järjestetään mahdollisuus keskustella päihdetyönohjaajan kanssa päihteettömyyteen ja päihteiden käyttöön liittyvistä asioista ja ongelmista säännöllisin väliajoin. Tällaiset yksilökeskustelut ovat myös monien päihdeohjelmien jatkohoitona. (Kuntouttava toiminta – Päihdetyö, [viitattu 12.10.2012].)

6.4 Päihdekuntoutuksen tavoitteet

Vankiloiden päihdekuntoutustyö on todella tärkeää, koska kolme neljästä rikoksesta tehdään päihteiden vaikutuksen alaisena. 90 prosenttia toistuvaisvangeista on päihdeongelmaisia ja vankeus on hyvää aikaa opetella uuteen elämäntapaan ja olemaan raittiina. Vankilan päihdetyötä tukevia elementtejä ovat valvonta, terveydenhuolto, toiminta, sosiaalityö ja kuntoutus. Terveydenhuolto voi lievittää päihteidenkäytön lopettamisesta johtuvia vieroitusoireita lääkkeillä, mutta tämä apu on yleensä lyhytaikaista ja sen jälkeen apua yritetään etsiä muualta. Erilaiset liikunta-, opiskelu-, ja työtoiminnot päihteidenkäytön tilalle ovat mielekästä toimintaa ja samalla edistävät toimintakyvyn palautumista ja uuden oppimista. Vangin ajatuksia koetetaan täyttää tekemisellä, joka osaltaan voisi syrjäyttää päihteiden himoamisen. (Luukkala 2007, 58–59.)

Vankilassa päihteiden vastaisessa työssä pyritään vaikuttamaan päihteiden kysyntään ja tarjontaan. Huumausainetakavarikot, vankiloiden turvallisuusongelmat ja lisääntynyt päihteidenkäyttö, ovat johtaneet siihen, että resursseja on lisätty tarjonnan ehkäisemiseksi, eli kontrollin keinoiksi. Kontrolli on tärkeä väline, mutta myös hoidolla on oma merkityksensä. Näiden yhteistyöllä pyritään vähentämään uusintarikollisuutta. (Mutalahti 1999, 17.)

Päihteiden kysyntä ja tarjonta kulkevat käsi kädessä, toisiaan lisäten ja kierrettä pahentaen. Kysyntää on mahdoton saada loppumaan, koska koko yhteiskunnassa käytetään päihteitä. Kova kontrollointi tekee olon vaikeaksi niin vangeille kuin vartijoillekin. Kontrollointi osaltaan vaikuttaa haitallisesti vankien ja vartijoiden välisiin suhteisiin ja vaikeuttaa paluuta yhteiskuntaan. Kovempaa kontrollia on kuitenkin käytettävä laitosten turvallisuuden takia. Päihteiden sekakäyttäjien käytös voi olla arvaamatonta ja se vaarantaa muiden vankien, vartijoiden ja työntekijöiden oloa. (Mutalahti 1999, 18.)

6.5 Työtoiminta kuntouttavana toimintana

Kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jonka tarkoitus on parantaa henkilön elämänhallintaa, sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle (L 2.3.2001/189). Rangaistusaikana tehtävä työ on ammattityötä tai valmentavaa työtä. Ammattityö on vangin työtaitoa ylläpitävää ja työllistymistä edistävää työtä. Valmentava työ kuntouttavaa, vangin työkykyä ja valmiuksia parantavaa työtä. (L 23.9.2005/767.)

Noin 35 prosenttia vangeista käy päivittäin töissä. Vankiloissa olevia työaloja ovat muun muassa puusepänteollisuus, metalliteollisuus, maatalous ja rakennustyöt. Vankien säännöllinen työaika suljetussa vankilassa on 35 tuntia viikossa ja avolaitoksessa 38 tuntia 15 minuuttia. Työn tekemisen tavoitteena on vangin ammattitaidon ja työkyvyn ylläpitäminen ja kehittäminen. Näin parannetaan vangin mahdollisuuksia toimeentuloon myös vapautumisen jälkeen. Työnteolla pyritään normalisoimaan vankilaelämää, sekä vaikuttamaan myös arjen hallintaan, joka on usein vangeille vaikeaa. (Työtoiminta, [viitattu 19.10.2012].)

7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Tässä luvussa käsittelen tarkemmin opinnäytetyön prosessistani. Käyn läpi laadullista tutkimusmenetelmää ja tutkimukseni luotettavuutta, yleistettävyyttä ja eettisyyttä, jotka ovat merkittäviä tekijöitä tutkimusta tehdessä ja arvioitaessa. Lopuksi kerron tutkimusprosessini rakentumisesta, etenemisestä, sekä aineistoni analysoinnista.

7.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Päädyin toteuttamaan tutkimukseni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, koska halusin koota tutkimusaineistoni haastattelujen avulla. Laadullisen tutkimusmenetelmän käytännöllisyys sai minut valitsemaan sen tutkimusmenetelmäkseni. Laadulliselle tutkimukselle on perinteistä, että haastattelut tehdään kasvotusten, eikä lomakkeiden avulla ja myös tämä oli syy miksi halusin valita laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmäksi.

Laadullinen tutkimus luonnehditaan kokonaisvaltaiseksi tiedonhankinnaksi. Aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja mielipiteet tulevat esiin. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2009, 161.) Laadullisesta tutkimuksesta käytetään usein ilmaisuja: ihmistieteellinen, pehmeä, ymmärtävä ja tulkinnallinen tutkimus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 11).

Laadullisen tutkimusmenetelmän yksi erityispiirteistä on se, että tutkimuksen tavoitteena ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta. Tutkittavien henkilöiden avulla luodaan johtolankoja ja vihjeitä, joiden avulla voidaan tehdä tulkintoja. Tulkinnan ratkaisemisen avulla luodaan malleja, ohjeita, toimintaperiaatteita ja kuvia tutkittavasta asiasta. (Vilkkä 2005, 98.)

Laadullisessa tutkimuksessa tiedonkeruumuotona voidaan käyttää haastattelua. Laadullisen tutkimuksen haastattelussa on kyse enemmän tai vähemmän avointen

kysymysten tai teemojen esittämisestä etukäteen valituille yksilöille tai ryhmille. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää erilaisia tutkimuskäytäntöjä. Tutkimuskäytännöistä aineistonäkökulma on keskeisin käytäntö, jolla tarkoitetaan aineiston keräämistä haastattelujen avulla. (Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot, [viitattu 30.10.2012].) Laadullisessa tutkimusmenetelmässä aineiston keräämisen tavoitteena on aineiston sisällöllinen laajuus, eikä aineiston määrä kappaleina. Haastatteluiden lukumäärällä pystytään harvoin korvaamaan sisällöllistä laatua. (Vilkkä 2005, 109.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ei saa sekoittaa omaa henkilökohtaista näkemystään, asenteitaan tai arvostustaan tutkimuskohteeseen. Tutkijan tulee ymmärtää haastateltavan henkilön näkökulmia ja ilmaisuja. Tutkija pyrkii vuorovaikutussuhteeseen haastateltavan kanssa. Tulkintavaiheessa koottua aineistoa pyritään järjestämään ja ymmärtämään. Teoria on aineiston lukemisen, tulkinnan ja ajattelun lähtökohtana. (Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot, [viitattu 30.10.2012].)

7.2 Tutkimuksen luotettavuus, yleistettävyyden ja eettisyys

Luotettavuudella eli validiudella mitataan tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä. Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetun tutkimuksen voidaan sanoa olevan luotettava, kun tutkimuskohde ja tulkittu materiaali sopivat yhteen, eikä teorian muodostamiseen ole vaikuttaneet epäolennaiset tai satunnaiset tekijät. Tutkimusprosessin luotettavuutta voidaan mitata myös sillä, kun katsotaan vastaavatko tutkijan käsitteellistämisen ja tutkijan tekemät tulkinnat tutkittavien käsityksiä. Viime kädessä luotettavuuden tunnusmerkkinä on tutkija itse, sekä hänen rehellisyytensä. Arvioinnin kohteena on tutkijan tutkimuksessa tehdyt teot, valinnat ja ratkaisut. Tutkijan pitää arvioida luotettavuutta kaikkien valintojen kohdalla. Tutkijan on pystyttävä perustelemaan mistä, mitä ja miten hän on ratkaisujaan tehnyt. (Vilkkä 2005, 158-159.)

Luotettavuutta mitattaessa tutkijan pitää ottaa huomioon myös puolueettomuusnäkökulma. Riippuen siitä minkälainen tutkimus on kyseessä, voidaan pohtia tutkijan

roolin merkitystä tutkittavan yhteisön jäsenenä, tutkijan yhteiskunnallisen aseman, sukupuolen, iän, arvojen, uskomusten tai omien uskonnollisten asenteiden merkitystä tutkimuksessa tehtyihin tulkintoihin. Vaikka tutkimusta tehtäessä pitäisi pysyä unohtamaan omat arvot, vaikuttavat silti tutkijan arvot tutkimuksen tehtyihin valintoihin. (Vilkkä 2005, 159.)

Laadullisen tutkimuksen validiutta nostaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Totuudenmukaisesti ja selvästi kerrottu aineiston tuottamisen olosuhteet nostavat luotettavuutta. Esimerkkinä haastattelututkimuksessa kerrotaan olosuhteista, jossa aineistot kerättiin. Kerrotaan myös haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät, virhetulkinnat haastattelussa ja myös tutkijan oma itsearviointi tilanteesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Yleistettävyydellä eli reliaabeliudella tarkoitetaan sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla tai kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä sama tulos (Hirsjärvi & Hurme 2001, 186). Käytännössä tutkimusta ei voida tehdä toista kertaa samalla tavalla, koska jokainen laadullinen tutkimus on ainutkertainen. Syynä tähän on se, että jokaisella tutkijalla on erilainen teoreettinen perehtyminen ja esiyymmärrys tutkittavaan aiheeseen, kuin tutkimuksen alkuperäisellä tekijällä. (Vilkkä 2005, 159.)

Yleisyys voidaan tuoda laadullisessa tutkimuksessa esille monella tavalla. Se voi olla väite, yleispätevä eettinen periaate tai se voi olla myös yleinen kuvaus laadusta tai laatuojen rakentumisesta. Tutkijan tulee muistaa, että laadullisessa tutkimuksessa yleistäminen tehdään tulkinnasta, eikä tutkimusaineistosta. Tulkinta on aina tutkijan, tutkimusaineiston ja teorian välisen vuoropuhelun tulos. (Vilkkä 2005, 157.)

En pyrkinyt tutkimuksessani laajaan tulosten yleistettävyyteen, vaan tarkoituksenani oli tuottaa tietoa haastattelemissa henkilöistä. Tutkimukseni tavoitteena oli tuoda esiin minkälaisia kuntouttavia kursseja vankiloissa järjestetään ja miten ne vaikuttavat vankeihin. Uskon, että mikäli tätä samaa aihetta tutkittaisiin uudelleen, ei saataisi samanlaisia tutkimustuloksia. Kuntouttavien kurssien vaikutukset ovat hyvin omakohtaisia ja vangit voivat saada kursseista irti erilaisia asioita. Mikäli joku

toinen tutkisi samaa aihetta samoilla menetelmillä ja teemoilla, ei syntyisi samantaisia tuloksia ja johtopäätöksiä. Haastateltavat olisivat erilaisia ja käyneet erilaisia kuntouttavia toimintoja ja lähteneet siviilistä eri olosuhteista.

Eettisyys. Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus. Tutkimusetiikka tarkoittaa hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattamista. (Vilkkä 2005, 29.) Tutkimusetiikan ongelmat liittyvät tutkimustoimintaan, kuten esimerkiksi tutkimukseen tulevien informoimiseen, aineiston keräämiseen ja analyysissä käytettävien menetelmien luotettavuuteen, anonymiteetti-ongelmiin ja tutkimustulosten esittämistapaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127-128.)

Tutkimusetiikan ja hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen kuuluu tutkimusten, selvitysten ja kartoitusten tekemiseen, mikäli tutkimustuloksilla halutaan uskottavuutta yhteiskunnassa. Tutkijan pitää noudattaa tutkimusetiikkaa samalla tavalla, kuin ammattilaisen on noudatettava ammattietiikkaa. Viittaaminen ja lähdeviitteet ovat tärkeä osa tutkimuksen eettisyyttä. Lähtökohtana on, että mitä tarkempaa ja huolellisempaa viitteiden käyttö on, sitä paremmin tutkimus noudattaa hyvää ja tieteellistä käytäntöä. Tutkijoihin viittaaminen ja lähdeviitteiden merkitsemiseen liittyvä viitseliäisyys ei ole lähtökohtana tutkimuksen teossa, vaan lähtökohtana on hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattaminen tehtäviä ratkaisuja kohtaan. (Vilkkä 2005, 32, 40.)

Tutkittavien anonymiteetin kannalta on tärkeää se, että tutkimusaineistot eivät joudu väärin käsiin. Arkaluontoisempia ovat alkuperäiset haastattelunauhut ja kuva-aineistot, josta henkilö voidaan tunnistaa. Tutkimusaineistojen kohdalla on turvettava se, etteivät ne joudu väärin käsiin. (Vilkkä 2005, 35.) Ennen jokaisen haastattelun alkua kerroin haastateltavalleni, että minulle voi puhua täysin luottamuksellisesti, sekä muistutin olevani vaitiolovelvollinen. Korostin sitä, että haastateltavan anonymiys on tärkeää. Kerroin myös, ettei heitä pystytä tunnistamaan valmiista tutkimuksesta, eikä kukaan muu saa kuulla tai nähdä ääninauhoituksia tai litteroituja tekstejä. Eritoten pieniltä paikkakunnilta tulevat vangit voidaan tunnistaa pienistä asioista, joten anonymiteetin säilyttäminen oli erittäin tärkeää.

Kaikki haastateltavani täyttivät suostumuksen haastattelun ääninauhoitukseen (LIITE2). Suojatakseni haastateltavieni yksityisyyden, tallensin nauhoittamani teemahaastattelut salasanasuojatulle tietokoneelle. Tämän jälkeen poistin nauhoitukset nauhurista. Saadessani nauhoitukset tekstimuotoon litteroinnin avulla, poistin ääninauhoitteet tietokoneeltani. Tutkimuksessani olevissa haastateltavieni sitaateissa on numeroitu haastateltavani siinä järjestyksessä kun haastatteluni toteutin. Näiden sitaattien perusteella kukaan muu kuin haastateltava itse ei pysty tunnistamaan kenestä on kyse, joten heidän anonymiteettinsä on suojattu.

7.3 Tutkimuksen toteuttaminen ja aineiston hankinta

Aloitin opinnäytetyöni prosessin 2012 keväällä. Opinnäytetyöni aihe lähti omasta kiinnostuksestani vankeinhoidon kuntouttavaa toimintaa kohtaan. Hain ensimmäiseksi luvan tutkimukseeni Rikosseuraamuslaitokselta vankien haastatteluja varten. Halusin suorittaa tutkimukseni haastattelut Pelson vankilassa, sillä Pelso oli paikana tuttu minulle entuudestaan työharjoittelun ja työn merkeistä. Olin menossa Pelsolle myös tulevana kesänä vartijaksi, joten pystyin suorittamaan teemahaastatteluni kesällä 2012 työpäivieni aikana. Teemahaastattelussani oli neljä erilaista teemaa. Teemoja olivat taustakysymykset, kuntouttava toiminta, vankeusaika, sekä siviilielämä ja tulevaisuuden näkymät.

Keräsin aineistoni tutkimukseeni teemahaastattelun eli puolistrukturoitujen haastattelujen avulla. Teemahaastattelu on perinteinen tapa kerätä aineistoa laadullisessa tutkimuksessa ja sillä pyritään tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja hakemaan vastauksia erilaisiin ongelmiin. Teemahaastattelussa edetään keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja teemoihin liittyvien kysymysten avulla. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaan, sekä esitetään puoliavoimia ja avoimia kysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74-76). Teemahaastattelussa pyritään poimaan tutkimusongelmasta keskeisimmät aiheet tai teema-alueet, joita tutkimushaastattelussa olisi tärkeä tutkimusongelman selvittämiseksi käsitellä (Vilkkä 2005, 101).

Teemahaastattelu oli mielestäni paras valinta toteuttaa tämä tutkimus. Minulla oli valmiiksi muotoiltuja kysymyksiä teemoissani, jätin osan kysymyksistä kysymättä, mikäli huomasin ettei se kosketa haastateltavaa (LIITE1). Esimerkkinä huumeidenkäyttöön liittyvät kysymykset sellaiselle, joka ei ole käyttänyt huumeita. Kysymykseni olivat avoimia kysymyksiä, eli niihin ei voinut vastata kyllä tai ei, vaan haastateltavan oli vastattava pitemmästi. Koin teemahaastattelujen olevan paras tapa koota aineisto, sillä pääsin siinä kasvotusten vangin kanssa ja pystyin esittämään tarvittavia lisäkysymyksiä, mitä en olisi päässyt kvantitatiivisessa tutkimuksessa tekemään.

Nauhoitin toteuttamani teemahaastattelut. Nauhoittamalla haastattelut, pystyin keskittymään täysin vangin haastattelemiseen ja vangin kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen. Haastateltavia vankeja oli kuusi, joista kaksi oli naisia. Haastateltavat vangit olivat kaikki pitkäaikaisvankeja, joiden tuomio oli vähintään 5 vuotta. Haastateltavat vangit tutkimukseeni valitsin yhdessä Pelson vankilan sosiaalityöntekijä Merja Halosen kanssa. Aluksi tarkoituksenani oli haastatella erilaisen ja eri pituisen tuomion saaneita miehiä ja naisia. Päädyin kuitenkin tutkimuksen luotettavuuden kannalta siihen tulokseen, että otan haastateltavaksi vain pitemmän tuomion saaneita vankeja. Valitsimme vangit sen perusteella että he olivat pitkäaikaisvankeja ja mikäli laitostumista on tapahtunut se näkyy enemmän pitkäaikaisvangilla kuin lyhytaikaisvangilla. Kun olimme valinneet haastatteluun sopivat vangit, kysyin vangeilta henkilökohtaisesti heidän kiinnostustaan osallistua tutkimukseeni. Ainoastaan kaksi vankia ei halunnut osallistua ja sain valittua haastateltavat nopeasti.

Haastattelupaikkana käytin Pelson vankilan ohjaajien/erityisohjaajien huoneita. Huoneet olivat hyvin virastomaisia ja olisin halunnut pitää haastattelut vapaamassa tilassa, jossa haastateltava olisi voinut paremmin rentoutua. Vapaampien tilojen saaminen vankilassa on miltei mahdotonta. En kuitenkaan koe, että virastomainen tila vaikutti haastatteluiden tuloksiin.

Ennen kuin laitoin nauhurin päälle, keskustelin hetken vangin kanssa vapauttaakseni tunnelmaa ja poistaakseni jännitystä. Nauhurin olemassaolo unohtui kaikissa haastatteluissa molemmilla osapuolilla nopeasti ja haastattelut sujuivat mielestäni hyvin. Haastatteluiden aikana teemahaastattelun kirjallisten ohjeiden mukaan

myötäilin haastateltavan vastauksia ja välillä kokosin asioita yhteen ja kysyin haastateltavaltani olenko ymmärtänyt asian oikein.

Haastattelun ja nauhoituksen lopettamisen jälkeen keskustelin vielä hetken vangin kanssa haastattelusta ja muista haastatteluihin liittymättömistä asioista. Muutama haastateltava pinkaisi ylös ja poistui huoneesta heti kun sammutin nauhurin. Tähän vaikutti ehkä se, että vangit ovat tottuneet siihen toimistosta poistutaan heti kun ei ole enää puhuttavaa. Pysin varaamaan haastattelujen ajankohdat siten, etteivät ne mene päällekkäin vankien työn, ulkoilun, ruokailun tai muiden aktiviteettien kanssa, jonka takia vankien olisi pitänyt kiirehtiä haastattelusta pois.

Haastattelujeni kestot vaihtelivat puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Jäin miettimään miksi molempien naisvankien haastattelussa meni vain puoli tuntia. Mietin myös omaa haastattelutapaani naisten kohdalla, mutta mielestäni se ei poikennut muista haastatteluistani. Naisten kohdalla huumeidenkäyttöön liittyvät kysymykset jouduin jättämään pois. Naiset eivät olleet käyttäneet huumeita, joten sekin osaltaan lyhensi haastattelu-aikaa. Tuntui, että naiset ottivat kysymykset henkilökohtaisemmin kuin miehet ja vastasivat kysymyksiin yksinkertaisemmin.

Toimin haastattelujeni aikaan Pelson vankilassa vartijana ja mietin myös vartijan roolin vaikutusta haastateltaviini. Yleensä vangit puhuvat omista asioistaan mieluummin ohjaajille kuin vartijoille. Vartijoita on olemassa vielä kahta koulukuntaa, josta toiset ovat sitä mieltä, että vankila on paikka vangin säilyttämiselle ja toiset ajattelevat vankilan tehtävänä olevan myös kuntoutusta. Tämän takia kaikkien vankien ei ole varmaan helppo kertoa omista asioistaan vartijoille.

Mietin jos olisin tullut ulkopuolisena henkilönä haastattelemaan vankeja, olisivatko he asennoituneet haastatteluun eri tavalla? Minulla ei ollut kertaakaan ongelmia vankien kanssa ja tulin hyvin toimeen kaikkien vankien kanssa, joten sinällään en usko vartijan roolini vaikuttaneen haastatteluiden tuloksiin, mutta tämä oli asia joka kävi mielessäni haastattelujani tehdessä.

7.4 Aineiston analysointi

Käytin tutkimuksessani aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysillä pyritään järjestelemään kerätty aineisto selkeään ja tiiviiseen muotoon. Analyysillä saadaan selkeyttä aineistoon, jonka kautta voidaan tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta kohteesta. Laadullisessa aineistossa tehdään analyysiä tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 107-108.)

Aineistolähtöistä sisällönanalyysia voidaan kuvata kolmivaiheiseksi prosessiksi. Prosessiin kuuluu aineiston pelkistäminen eli redusointi, jossa aukikirjoitetusta haastatteluaineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennaiset asiat pois. Toisena vaiheena on aineiston ryhmittely eli klusterointi, jossa aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Viimeisenä vaiheena on teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Abstrahoinnissa edetään alkupe-
räisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan yhdistämällä luokituksia. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistellään ja sitä kautta saadaan vastaus tutkimusongelmaan. Sisällönanalyysi perustuu päättelyyn ja tulkintaan, jossa edetään kokemusperäisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta kohteesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-112.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijan tavoitteena on löytää tutkimusaineistosta jokin toiminnan logiikka tai tyypillinen kertomus, joka toistuu monen tutkittavan kohdalla. Tutkija päättää tutkimusaineiston keräämisen jälkeen, mutta ennen analysointia, mistä samankaltaisuuksia lähdetäisiin etsimään. (Vilka 2005, 140.) Halusin kerätä ensin tutkimusaineiston ja aineiston keruun jälkeen aloin kirjoittaa opinnäytetyöni teoriaosuuttani. Yleensä tutkimus suoritetaan päinvastaisella tavalla, mutta halusin tehdä ensin haastattelut, että pystyin paremmin hahmottamaan minkälaisia aiheita minun kannattaa käsitellä teoriaosassani.

Tutkimuksessa toteutetut teemahaastattelut kokosin kirjalliseen muotoon litteroimalla ne sanasta sanaan. Litteroimisen jälkeen perehdyin aineistojen tarjoamaan sisältöön. Tutkimuskysymykseni määrittivät sen, mitä nostin kustakin teemasta

esille tulososiossa. Karsin aineistosta tutkimukselle epäolennaiset asiat pois ja etsin haastatteluista yhdistäviä tekijöitä ja samankaltaisuuksia. Haastatteluiden teemoittelu helpotti aineistoni analysoimista.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää onko vankeusaika vangille laitostavaa vai kuntouttavaa. Halusin myös selvittää sitä, mitä mieltä vangit ovat olleet käymistensä kuntouttavista kursseista. Tutkin myös vaikuttavatko vankilassa käytyt kuntouttavat kurssit tulevaisuudessa heidän siviilielämäänsä. Käsittelen tutkimukseni tulokset haastattelujeni perusteella teemoittain. Haastatteluissani oli neljä erilaista teemaa ja jokaisessa teemassa oli teemoihin liittyviä kysymyksiä.

8.1 Taustakysymykset -teema

Ensimmäisessä haastatteluteemassani keskityin haastateltavien taustatietoihin. Haastateltavieni ikähaarukka oli laaja ja he olivat iältään noin 25-50 vuotiaita. Kaikilla haastateltavillani oli lapsia ja miltei kaikilla oli jonkinlainen ammatti. Vankilakertaisuuksien määrä vaihteli yhdestä seitsemään. Ensikertalaisia haastateltavistani oli kaksi. Viisi kuudesta haastateltavastani oli tuomittu henkirikoksesta ja yksi huumausainerikoksesta.

Suurin osa haastateltavistani oli ainakin jossain vaiheessa elämäänsä käyttänyt huumeita, mutta kahdella ongelmana oli ollut vain alkoholi. Yleisin syy tutkimukseen osallistumiseen oli että sai tehdä jotain normaalista arjesta poikkeavaa. Muutama kuitenkin halusi osallistua tutkimukseen sen takia, että sai oman äänensä kuuluviin.

8.2 Kuntouttava toiminta -teema

Kuntouttava toiminta -teemassa keskityin kuntouttaviin kursseihin ja työtoimintaan. Kysyin haastateltavien mielipiteitä ja kokemuksia kuntouttavasta toiminnasta. Ha-

lusin myös selvittää ovatko haastateltavat kokeneet tai huomanneet muutoksia itsessään kuntouttavan toiminnan myötä.

Osallistuminen kuntouttaville kursseille tai työtoimintaan. Kaikki haastateltavani olivat osallistuneet jollekin kuntouttavalle kurssille ja työtoimintaan. Yleisin syy kursseille menoon oli ollut rangaistusajan suunnitelmassa oleva merkintä tavoitteen saavuttamiseksi ja avotaloon pääsemiseksi. Osalla haastatelluista oli myös halu käydä läpi omaa elämäänsä ja tekemiään asioita. Haastateltavani olivat muun muassa käyneet Suuttumuksen hallinta kurssin, Kalterit taakse -kurssin tai Matkalla muutokseen -kurssin. Jokainen oli käynyt Viisi Keskustelua Muutoksesta, joissa keskustelun aiheet olivat muotoutuneet vangin rangaistusajan suunnitelman mukaisista asioista tai vangin itselleen ongelmaksi kokemasta aiheesta (esimerkiksi väkivalta, päihteet). Työtoiminnassa haastateltavat olivat olleet osastonsiivoojina tai vankilan ulkotyöryhmissä puusepässä, tai maataloudessa.

Mä en tarvi mitään muuta kun se luonto, eläimet ja minä, niin minusta on kappale siviilissä silloin. (H5)

Kurssien hyödyllisyys. Miltei kaikki haastateltavani kokivat, että kaikista kursseista on ollut jotain hyötyä, toisista kursseista enemmän kuin toisista. Kurssilla käydyt asiat olivat olleet haastateltavien mielestä aiheellisia. Paljon kehuja sai Viisi Keskustelua Muutoksesta (VKM) -kurssi, sillä siinä ollaan kahden ohjaajan kanssa ja käydään läpi niitä asioita joita vanki kokee tarpeelliseksi. Päihteisiin liittyvässä VKM-keskusteluissa toivottiin, että keskityttäisiin enemmän arkisen elämän asioihin jotka pitävät erossa päihteistä, eli elämäntavan muutoksen läpikäymistä enemmän.

Kyllä mie siitä sain ja opin varmasti lissääki muuta ku näistä edellisistä kursseista, ainahan sitä niinku kehitty. (H6)

Kyl mun ajattelutapa on sillee vähä muuttunu, sanotaanko pehmeemmäks. (H1)

Saa vähä jotain muutakin ajateltavaa ku, sitä kaikkea paskaa mitä tuolla nyt tulee välillä ajateltua. Tuo nyt ei kuitenkaan ihmiselle kovin luontainen tila oo toi, että ollaan saatana lukkojen takana. (H1)

En oo käyny semmosia mistä ei ois hyötyä. (H2)

Kurssien aiheuttamat muutokset käytöksessä ja ajattelutavassa. Neljä kuu-
desta haastateltavasta oli huomannut pieniä muutoksia käyttäytymisessään kurs-
sin aikana, mutta muutama oli sitä mieltä, että muutokset saattavat näkyä vasta
siviilissä. Yksi ei ollut kokenut muutoksia itsessään kurssien myötä. Hän ei ollut
kokenut tarvitsevansa kursseja, mutta kävi niitä, koska ne oli laitettu rangaistus-
ajan suunnitelmaan.

Oma suhtautuminen muuttu sit sen kurssin myötä, oppi niinku koke-
maan jollain tapaa sympaattisena tän kyseisenki henkilön. (H2)

Sitä niinku pysähtyy aina miettimään, et ei tee niin semmosia hätiköityjä
ratkaisuja, että miettii ja punnitsee asian eri puolia ehkä vähän enem-
män ku ennen. (H6)

Kurssien myötä uskallan niinkö ajjaa ommaa asiaa, jos mie tiän niinkö
että mie oon johonki oikeutettu, niin mie en en tavallaan anna polokia
niin paljon ittiä ku aikasemmin. (H6)

Kyllä se nuitten kurssien myötä silleen alakanu tulla halu kehittää itekki
tuota ajattelutappaa. (H6)

Mie oon oppinu ehkä niinkun, et mie ajattelen vähän enemmän ennen-
ku mie ilmaisen itteni tietyissä asioissa. (H1)

Rangaistusajan suunnitelman toteutuminen. Rangaistusajan suunnitelma on
suhteellisen uusi asia vankeinhoidossa. Yksi haastateltava kertoi rangaistusajan
suunnitelman olevan hyvä asia, kun se vain alkaisi toimimaan kunnolla. Rangais-
tusajan suunnitelmaa tulisi päivittää kolme kertaa vuodessa, mutta haastateltava
oli kokenut ettei niin ole tapahtunut. Haastateltava myös kertoi, ettei monikaan
vanki ole tietoinen rangaistusajan suunnitelman olemassa olost, joten siitä pitäisi
kertoa enemmän vankeustuomion alussa. Muut haastateltavat eivät ottaneet kan-
taa, kertoivat vain sen edenneen hyvin.

Se pitäs olla silleen, että siinä pitäis olla just ihan tietyin väliajoin, niinku
siinä nyttenki pitäis olla kolmen kuukauden välein niin sanotusti se päi-
vitys ja se, että käydään keskustelemassa jonku sellasen kaa joka hoi-
taa sitä ransua. (H1)

8.3 Vankeusaika -teema

Vankeusaika teemassa keskityin haastateltavien nykyiseen vankeustuomioon, mutta kysyin myös mielipiteitä avolaitoksesta ja oman suhtautumisen muuttumisesta vankilaa kohtaan. Vastausten perusteella tein päätelmiä siitä, kuntoutuivatko laitostuivatko vangit.

Toimeentuleminen ja asuminen normaalilla asuinkerroksella. Kaikki haastateltavani kertoivat, että tulevat hyvin toimeen muiden vankien kanssa. Kaksi haastateltavaani asui erityisosastolla, mutta tulivat silti hyvin toimeen muidenkin osastojen vankien kanssa. Syyt erityisosastolla asumisessa voivat olla erilaisia. Toinen haastateltava oli halunnut muuttaa erityisosastolle rauhallisuuden takia ja toinen puolestaan muiden vankien painostuksesta omaa rikosta kohtaan. Jälkimmäisellä oli myös ollut halu osallistua tämän erityisosaston kuntouttavaan toimintaan.

Onhan siellä ristiriitajaki, mutta kyllä siellä toimeentulee sen mitä on pakko. (H3)

Mulla on tuolla niin paljon tuttuja, että eihän mulla olis mitään ongelmaa periaatteessa asua tuolla kerroksellakaan. Kato ku, niin paljon ku mie olen pyöriny näis kuvioissa ja semmosissa porukoissa liikkunu, niin tota, mä olen vaan yksinkertaisesti kyllästyny siihen kaikenmaailman saatanan säätämiseen ja säätämiseen. Siihen paskaan mitä tuol nyt on joka päivä tuolla kerroksella. Mie olen vaan niin vitun kypsä siihen helvettiin pyöritykseen, että ei vaan kiinnosta enää. (H1)

Avolaitos ja sen poikkeavuus suljetusta laitoksesta. Muutama haastateltavistani oli ollut suorittamassa tuomiota myös avolaitoksessa. Kaikki avolaitoksessa tuomiota suorittaneet olivat kokeneet avolaitoksessa olon haastavammaksi kuin suljetussa laitoksessa olon. Vapaammat asuinolot, suurempi vastuu ja houkutukset päihteisiin olivat syitä miksi avolaitoksessa oleminen tuntui vaikeammalta.

Mulla oli paljon raskaampaa olla siellä. Kaikki ne ilmottautumiset ja kaikki tämmöset niin, se pisti niinku stressaamaan ihan älyttömästi. Se oli itelle niin raskasta ku täyty aina muistaa se että tiettyyn aikaan meet ilmottautumaan. Olihan se niinku ihan outoa että pääset itte kauppaan, meet prismaan ja oot niinku pallo hukassa siellä. (H3)

Ja tota onhan siin tietysti se, että se on vaikeempi sen takia kun... tota, siinä on niitä houkutusia. Se on monelle ylivoimainen paikka. Et sitte

jos siel vedetään känni tai jotain muuta vastaavaa, niin se on niin matala se kynnyks sitte lähtee sieltä. (H1)

Minusta se oli kuitenkin tota, en tiä mistä johtu mutta, se oli niinku tosi sitkas, huonosti kulu aika. Tämmösessä suljetussa vankilassa aika menee aiva älyttömällä vauhdilla, silleen ettei sitä huomaakaan. Rutiinit sun muut - joka päivä on samanlainen. (H4)

Oma suhtautuminen vankilaa kohtaan. Kaikkien haastateltavien käsitys vankilasta oli muuttunut totaalaisesti ensimmäisen tuomion tai ensikertalaisilla vankilaan tulemisen jälkeen. Moni korosti sitä, että ei oikein osannut odottaa minkälaista vankilassa on ja se oli herättänyt pelkoa. Näkemykset median perusteella vankilasta osottautuivat kuitenkin ihan erilaiseksi käytännössä.

No onhan se siis eroa niinku yöllä ja päivällä, että tottakai se oli silloin ensimmäisellä kerralla oli ihan järkyttävän pelottava asia. (H2)

Oli mulla semmonen oma pelko siinä, ku mie en ollu viel koskaa ollu, mut mie tiesin sen kuitenkin että niin paljon ku mulla tuttuja on tuolla niin ei mulla mitään hätää silleensä oo. (H1)

Vihasin silloin ja vihaan nyt. (H4)

Ja mää voin ymmärtää senki, että ihminen joka on täällä, olkoon rikos mikä hyvänsä, hänen on hyvin helppo tulla takaisin, sillä täällä voi elää ihan hyvin. (H5)

Haastateltavien suhtautuminen vankilaan oli erilainen nykyään kuin vankilaan tullessa, eikä vankilaa enää pidetty niin pahana paikka. Myös kynnyks tulla uudestaan vankilaan oli pienempi, kuin tiesi minkälaista vankilassa on. Moni korosti sitä, että vankilassa on suurimmaksi osaksi ihan normaaleja ihmisiä.

Tähän ku on niin tottunu tähän hommaan, niin, niin sanotaan nyt näin että voi verrata johonki rippileiriin. (H1)

Ja se on niinku mitä on monelta kuullu et just semmonen niinku linnan pelko niin et ei se oo niinku ensimmäisillä tuomioilla, et se niinku katoaa. (H2)

Siellä on murhaajat ja raiskaajat ja kaikki, niinku, silleen et siihen verrattuna oon nyt niinku oon oppinu, että just että vankiloissa on ihan tavallisia ihmisiä. (H2)

Päihteidenkäytön osallisuus rikoksiin ja terveyteen. Kaikki haastateltavani eivät olleet käyttäneet huumeita, mutta ne joiden ongelmana eivät olleet huumeet, käyttivät paljon alkoholia. Kaikki kertoivat yhtä lukuun ottamatta, että ilman päihteitä he eivät olisi tehneet rikoksiansa. Suurimmalla osalla oli jonkinlainen lääkitys masennukseen tai huumeidenkäytön tuomien vieroitusoireiden helpottamiseksi.

B- ja C-hepatiitti. (H4)

Kyllä se on niinku ihan suora syy-yhteys siihen. Selvinpäin en oo ikinä tehny pahaa karpäsellekkään. (H2)

Jos olisin ollu selevinpäin niin ei olis käyny. (H3)

Ei sitäkään ei tiiä, mahoton sanoa. Mä oon muutenki varmaan semmonen ihminen, että tuota niin niin ja mää en sillai lakia nää niinku, en varmaan näe samalla tavalla ku niinku normikansalainen. (H4)

Nyt mie käytän aika paljon lääkkeitä. Mielialalääkkeitä on vissiin kahta vai kolmea eri sorttia. Mie en tiiä oikee mikskä ne niinku oikeen luokitellaan, sanotaan nyt niinku kansankielellä hullun lääkkeiksi. (H2)

8.4 Siviilielämä ja tulevaisuuden näkymät -teema

Neljännessä teemassani käsittelen kuntouttavien kurssien vaikutuksia siviilielämässä, sekä tulevaisuuden näkymiä. Kerron ovatko vangit kokeneet vankeusajan olleen heille laitostavaa vai kuntouttavaa. Käsittelen myös haastateltavien yhteyksiä siviiliin, sekä heidän tukiverkostojaan.

Kuntouttavien kurssien vaikutukset siviilielämässä. Vaikka kaikki haastateltavat olivat käyneet kuntouttavia kursseja, vain yksi oli käynyt niitä aiemman tuomion aikana ja osasi verrata niiden vaikuttavuutta siviilielämässä. Eräs haastateltava toi ilmi, ettei kuntouttavia kursseja ole ollut aiemmin tarjolla. Kuntouttavat kurssit ovat suhteellisen uusi asia vankeinhoidossa. Suurin osa haastateltavistani ei ollut käyneet kursseja aiemmilla tuomioillaan, sekä haastateltavieni joukossa olleet muutamat ensikertalaiset eivät olleet niitä voineet käydä. Kuntouttavien kurssien vaikutus siviilissä jäi aika epäselväksi.

Ei niistä ainakaan mulle ollu mitään hyötyä ollu. Mun siviilielämä on ihan toisella tasolla ku mihin nää kurssit ohjaa. Sanotaan nyt näin, että semmoselle joka tulee jostain saatanan veneen alta ja vetää pelkästään subua tai jotain muuta, niin sellaselle siitä voi olla hyötyä. Et se saa sitä elämänlaatua parannettua ja et se tietää miten tuolla siviilissä toimitaan. (H1)

Laitostuuko vai kuntoutuuko vankeusaikana. Suurin osa koki vankeusajan olleen kuntouttavaa ainakin jollain tavalla. Muutama koki vankeusajan olleen kokonaan kuntouttavaa ja toiset kokivat sen olleen joiltakin osin myös laitostavaa. Jo päihteidenkäytön lopettaminen teki vankeusajasta kuntouttavaa.

Kyllä se minun tapauksessa on ollu kuntouttavaa. Se on ollut automaattisesti kuntouttavaa ku oon jättänyt viinan pois. Sitte lisäksi että mä oon aloittanut urheilun ja opiskelun. (H4)

Kyllä siitä mulle on ollu se hyöty, että mie oon saanu nuit opiskeluja eteenpäin. Mulla on tuolla siviilissä ollu niin helvetinmoinen vauhti päällä että ei siinä oo paljon kuule opiskeluja keretty suunnitteleen. (H1)

No jos mä olisin siviilissä ollu koko tän ajan, ettei mulle tätä tuomiota olis tullu, niin emmä olis alakanu tuosta alakoholista niinkun käymään asioita läpitte niin se olis varmaan se juominen jatkunut. Et kyllä se on niinkun kuitenkin on itelle kuntouttavaa ku mä oon käyny tosi raskaita asioita läpitte tän tuomion aikana. (H3)

Se on sekä että. Joissaki asioissa oon kuntoutunu hyvinki paljon. Oikeastaan suhtautumisessa alakoholiin, se on niinkö muuttunu palio. (H6)

No kyllähän se siis laitostavaahan se pääasiassa on. Tietysti siis poikkeuksena tää kurssi tai nää yksilökeskustelut. Niitä sais niinku olla paljon, paljon enemmänki. Väkinsin sitä laitostuu niinku. (H2)

Laitostavaa, siksi että ei pääse tuohon normaalielämään kiinni. Se on niin paljon itestään kiinni mitä tekee. (H5)

Vangin laitostumisen estäminen ja esimerkit laitostumisesta käytännössä.

Halusin kysyä vankien mielipidettä siitä, voisivatko työntekijät tehdä jotain laitostumisen estämiseksi vai onko laitostumisen estäminen vain vangista itsestään kiinni. Kaikki olivat sitä mieltä, että laitostumisen estäminen on pitkälti vangin itsensä ratkaistavissa. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että kuntouttavia kursseja, vapaa-ajan toimintaa ja virikkeitä pitäisi olla enemmän.

Ruokalassa niin, kaikilla on niinku on määrätyt paikat missä ne istuu ja menee monella pasmat ihan sekaisin jos joku istuu sun paikalla. (H2)

Se on oikeestaan mahottomuus. Ei sitä laitostumista ei pysty estämään millään, varsinkaan pitkäaikaisvangeilla. Toisten osalta se laitostuminen tulee nopeemmin ja toiset taas ei päästä tulemaan sitä. Sie vaan pidät kokoajan yhteyttä tonne siviiliin, se on yks tärkeä asia, et sie et eristäydystä siitä siviilistä kokonaan pois. (H1)

Laitostumista ei oikeestaan pysty estämään kukaan muu se henkilö ite. Se on sen ajattelutapa mikä estää sen laitostumisen. (H1)

Enemmän virikkeitä tai niinku enemmän mahdollisuuksia. Niinkö jos kuvitellaan, kuvitellaan vaikka tuo niinkö vapaa-aika, niin niin kyllä siihen pitäis kehittää jotaki muutaki ko telekkarin kattomista. (H6)

Siviiliin valmistautuminen. Halusin selvittää miten haastateltavat aikovat selvittää tällä kertaa siviilissä ilman rikoksia ja päihteitä, mitä he aikovat tehdä eri tavalla edellisiin kertoihin verrattuna. Vain yksi haastateltavistani oli vapautumassa piakkoin ja hänellä suunnitelmat olivat jo hyvässä vaiheessa. Muilla vapautumiseen oli vielä niin pitkä aika, etteivät he olleet vielä valmistautuneet vapautumista varten kuin vain henkisesti tasolla.

Henkisesti yrittänyt valmistautua. (H6)

Mie en lähe nyt sinne sillä mielellä, että mun pitäis tehdä saatana vuodessa miljoona rahaa, vaan mun ei tarvi nyt tehdä sitä. Mä olen jo nähnyt mitä se elämä on. (H1)

Mulla on koti - paikka valmiina, mulla lapset tulee siihen asumaan, mulla on työpaikka, mulla on kaikki siinä valmiina. (H5)

Yhteydenpito siviiliin ja tukiverkostot. Vain yhdellä haastateltavistani ei oikeestaan ollut minkäänlaista tukiverkostoa tai läheisiä siviilissä. Hän oli tietoisesti katkaissut välinsä perheenjäseniinsä, eikä osannut enää vuosien jälkeen ottaa heihin yhteyttä. Ihmiset joihin hän piti yhteyttä vankilasta käsin, olivat niitä ihmisiä joihin hän on tutustunut vankilassa. Muut olivat olleet aktiivisesti yhteydessä läheisiinsä tuomionsa aikana.

On mulla ihan hyvät verkostot olemassa. (H6)

Ne tietää, että oon täällä, ne tietää miksi oon täällä, näin, kaikki. Ne tietää kaikki - ei mua oo kukaan jättäny. (H5)

Kyllä mie piän yhteyttä. Mut en nyt sillee vois mikskää tukiverkostoks sillee sanoo. (H2)

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni tuloksista tekemiäni keskeisempiä huomioita, joita pohdin tutkimusongelmani näkökulmasta. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää miten vankeusaika vaikuttaa vankiin. Halusin tutkia, onko vankeusaika vankien mielestä enemmän laitostavaa vai kuntouttavaa. Halusin myös selvittää vankien mielipiteitä kuntouttavasta toiminnasta, sekä vaikuttavatko vankilassa käydyt kuntouttavat kurssit siviilielämässä.

”Modernin vankilan” idea on syntynyt kuntouttamisen ja parantamisen ympärille. Kuntouttava toiminta on rakentunut työn, kurin, moraalien, koulutuksen ja osin hoidonkin vaihtelevista ja jännitteisistä yhdistelmistä. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 29-30.) Tutkimukseni osoitti, että haastateltavani olivat kokeneet kuntouttavista kursseista ja työtoiminnasta olevan heille hyötyä. Ei voida olettaa, että kaikki vangit saisivat kursseilta samanlaisia asioita ja jokaisen pitää pystyä etsimään kurssilta itselle tärkeitä asiat. Osa kurssien vaikutuksista voi tulla esiin vasta tulevaisuudessa. Näin voi käydä esimerkiksi tilanteessa, kun vanki tiedostaa, että joutuu olemaan tekemisissä päihteitä käyttävien henkilöiden kanssa ja itse ei haluaisi käyttää. Näissä tilanteissa mieleen voi muistua kurssilla opetetut tavat kieltäytyä tai välttää päihteitä. Tuntuu kuitenkin siltä, että joidenkin vankien mielestä kurseja pidetään vankien keskuudessa niin sanottuina välttämättöminä pahoina, jotka on pakko käydä, koska rangaistusajan suunnitelmassa niin määrätään.

Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden toteutumista on vankilassa seurattava ja otettava tarkasteltavaksi vähintään kolme kertaa vuoden aikana (A 21.6.2006/509). Rangaistusajan suunnitelma laaditaan ennen vankilaan tuloa, jolloin vanki ei välttämättä pysty ajattelemaan selvästi sitä, mihin haluaisi panostaa vankeustuomionsa aikana. Tavoitteet luultavasti myös muuttuvat vangin tuomion edetessä ja erilaiset asiat tulevat heille tärkeäksi esimerkiksi tuomion loppupuolella kuin alussa. Rangaistusajan suunnitelma on vielä suhteellisen uusi asia ja haasta-

teltavani pitivät sitä hyvänä asiana, kun se saataisiin toimimaan paremmin ja päivittämisestä pidettäisiin paremmin huolta.

Rangaistusajan suunnitelman noudattamisella pyritään vaikuttamaan kriminogeenisiin tekijöihin, joilla on ollut yhteys vangin rikolliseen käyttäytymiseen (Nurminen ym. 2008, 11-14). Rangaistusajan suunnitelmaa päivittämällä pysyttäisiin paremmin mukana siinä, miten vanki tahtoo itseänsä kuntoutettavan. Mielestäni rangaistusajan suunnitelmaa pitäisi päivittää useammin vankeustuomion aikana, että vankkeja pystyttäisiin tukemaan paremmin. Haastatteluissa ilmeni, että vangit ovat olleet epätietoisia rangaistusajan suunnitelmassa olevista tavoitteista. Vangeista on tuntunut, että rangaistusajan suunnitelmaa on käytetty niin sanotusti kiristyskeino-
na esimerkiksi avotaloon pääsyä varten. Rangaistusajan suunnitelmassa vangille määritellään yksilölliset tavoitteet, joita vanki voi vankeusaikanaan toteuttaa (Kaurala & Kylämarttila 2010, 7-8). Rangaistusajan suunnitelman päivittäminen vähintään kolmesti vuodessa luultavasti vaikuttaisi siihen, että vanki olisi myös itse aktiivinen suunnitelman toteuttamisen suhteen. Kun vanki tietäisi paremmin rangaistusajan suunnitelmassa olevat tavoitteet, niin olisi hänen helpompi lähteä sitä aktiivisesti toteuttamaan. Näin ollen vanki olisi tietoisempi tavoitteistaan heti tuomion alussa, eikä vasta siinä vaiheessa kun haluaisi avotaloon.

Avolaitoksessa olevat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilanalueella, työpaikalla ilman välitöntä valvontaa. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan, sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. (L 23.9.2005/767.) Avolaitoksen tuomat haasteet suljettuun laitokseen verrattuna tuovat vangeille paljon stressiä. Lähinnä houkutusien ja suuremman vastuun takia haastateltavat kokivat, että suljetussa laitoksessa on helpompi asua kuin avolaitoksessa. Eräs haastateltavista ilmaisi myös sen, että on merkitystä missä vaiheessa tuomiota on avolaitoksessa. Mikäli pitkäaikaisvanki pääsee jo puolessa välissä tuomiota avolaitokseen, voi avolaitoksessa olo merkitä vähemmän kuin tuomion loppuvaiheessa. Avolaitoksen tuoma stressi voi kuormittaa vankia enemmän ja se voi tuntua liian raskaalta vielä tuomion puolessa välissä. On helpompi suorittaa lopputuomio avolaitoksessa, koska vanki jo niin sanotusti lähempänä siviiliä.

Haastattelemistani vangeista muutama asui erityisosastolla. Halusin selvittää mitkä ovat syyt erityisosastolla asumisessa. Osa halusi asua erityisosastolla sen takia, koska eivät jaksaa asua enää normaalilla asuinkerroksella ja osa koki jonkin toisen vangin uhkaksi tai eivät rikoksensa takia pystyneet asumaan normaalilla asuinkerroksella. Kaikki kuitenkin tuntuivat tulevan hyvin toimeen muiden vankien kanssa, sekä omistavansa paljon kavereita vankilassa ainakin omalla osastollansa, mutta osa myös muilta osastoilta.

Päihderiippuvuus on vähintään kymmenkertaista tavallisiin aikuisikäisiin suomalaisiin verrattuna. Päihdeongelmaisilla vangeilla on usein myös päihderiippuvuuden lisäksi mielenterveysongelmia. (Joukamaa & työryhmä 2010, 72, 74-76.) Vain yksi haastateltava oli eri mieltä asiasta, että päihteillä on ollut suora syy-seuraus yhteys tekemiinsä rikoksiin. Kynnys tehdä asioita päihteiden vaikutuksen alaisena on pienempi kuin selvin päin ja moni haastateltavista ei edes muistanut rikoksen tapahtumishetkestä mitään, koska olivat olleet niin vahvasti päihtyneitä. Ihmisen yksi psyykinen suojautumiskeino on unohtaa asiat tietoisesti olemalla ajattelematta niitä ja uskon, että osa haastateltavista on myös toiminut näin, vaikka oikeasti muistaisikin tekemänsä rikoksen. Mikäli päihteidenkäytöstä päästäisiin irti vankeusaikana, vankilakertaisuus pieneneisi.

Yli yhdeksällä kymmenestä vangista on jokin elämän mittainen mielenterveydenhäiriö. Psykiatrisen diagnoosin on saanut kolme neljästä vangista. Kaikkein yleisimmät häiriöryhmät ovat masennus ja persoonallisuushäiriöt. (Joukamaa & työryhmä 2010, 72, 74-76.) Suurimmalla osalla haastateltavistani oli jonkinlainen lääkitys masennukseen tai huumeidenkäytön tuomien vieroitusoireiden helpottamiseksi. Mielialalääkkeet ovat yleisiä vankien keskuudessa. Mielialalääkkeillä pyritään helpottamaan vankien ahdistusta ja masennusta. Lääkkeitä käytettiin myös helpottamaan vankien psyykkistä hyvinvointia vankeusaikana.

Vangeilla on suurta esiintyvyyttä neurokognitiivisissa heikkouksissa. Heillä on todettu runsaasti lapsuudessa alkavaa ylivilkkautta ja tarkkaavuushäiriötä (ADHD). Kolmanneksella suomalaisista pitkäaikaisvangeista on ADHD-tausta. ADHD-oireyhtymään voidaan yhdistää aikuisiän toistuvaa väkivaltaisuutta. (Kärkkäinen

1.6.2011, [viitattu 18.10.2012].) Viidellä kuudesta haastateltavastani oli taustalla väkivaltaisuutta henkirikoksen kautta. Väkivaltaisuus ilmeni erityisesti yleensä päihtyneenä. Yksi haastateltava kertoi omistavansa vaikeuksia purkaa asioitansa selvin päin, jolloin ne purkautuvat aggression päihteiden vaikutuksen alaisena. En kysynyt haastateltaviltani ADHD:sta, eikä kukaan haastateltava maininnut sairastavansa sitä. Uskon kuitenkin, että muutamalla haastateltavallani on diagnosoitu ylivilkkaus ja tarkkaavaisuushäiriö, koska se on niin yleinen vankien keskuudessa.

Vankilan kuntouttaville toiminnoille ei ole annettu aiemmin kunnon mahdollisuutta, vaan ne ovat jääneet vankilan muiden tehtävien varjoon. Kuntoutus on kuitenkin jäänyt pysyväksi osaksi vankeinhoitoa ja aktivoitunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. (Vankeinhoidon koulutuskeskus 2002, 29-30.) Kaikki olivat kokeneet vankilan kuntouttavan toiminnan positiiviseksi asiaksi, mutta uskottiin myös, että kuntouttava toiminta hakee vielä muotoaan ja tulevaisuudessa se tukee vankeja paremmalla tavalla. Kaikki haastateltavani tulivat erilaisista oloista siviilistä ja heistä osa oli käyttänyt huumeita ja osa ei. Osalla oli koti ja läheiset, kun taas toisilla ei. Lähtökohdat siviilissä vaikuttivat siihen, onko vankeusaika ollut laitostavaa vai kuntouttavaa. Usea haastateltava koki vankeusajan kuntouttavaksi jo sen takia, että joutuu olemaan ilman päihteitä. Ne, jotka eivät käyttäneet siviilissä huumeita, kokivat vankeusajan eri tavalla kuntouttavaksi. He pohtivat vankeustuomionsa aikana enemmän sitä, miksi ovat ajautuneet tekemään rikoksia ja käsittelivät omaa rikostaan, kun taas huumeita käyttäneet ovat käsitelleet enemmän sitä, miksi käyttävät huumeita.

Tutkimukseni tulosta on vaikea tulkita siten, että vankeusaika olisi pelkästään kuntouttavaa, vaikka tutkimuksessani ilmeni, että suurin osa haastateltavistani piti vankeusaikaa enemmän kuntouttavana kuin laitostavana. Kaikki vangit lähtevät niin erilaista lähtökohdista, että ei pystytä yleistämään, kuka kuntoutuu ja miksi. Päihdeongelmaiselle vangeille vankeusaika on väistämättä kuntoutusta, koska joudutaan olemaan selvin päin ja päihdeongelmaisille vangeille on jo olemassa paljon kuntouttavaa toimintaa. Huolimatta siitä, että päihteet ja rikollisuus kulkevat käsi kädessä, mielestäni pitäisi panostaa enemmän myös niihin vankeihin, jotka eivät käytä päihteitä. Miten vankeusaika kuntouttaisi myös heitä?

Kuntouttavan toiminnan vaikutukset siviilielämässä ja tulevaisuudessa jäivät epäselviksi. Kuntouttavaa toimintaa on tutkittu vasta todella vähän, eikä sen vaikutuksista ole vielä tarkkaa näyttöä. Haastateltavistani vain yksi oli käynyt aiemmilla tuomiolla kuntouttavia kursseja ja koki, ettei hänelle ollut niistä hyötyä siviilissä. Haastateltava kertoi tulevansa vankilaan niin sanotusti hyvistä olosuhteista. Hän kuitenkin uskoi, että ihmiselle, joka tulee huonommista olosuhteista, olisi kuntouttavasta toiminnasta enemmän hyötyä siviilielämässä.

Kuntouttava toiminta tapahtuu yleensä vankilan sisällä, mutta muutosprosessin pitäisi lähteä vangin mukana muurien ulkopuolelle. Moni vankilasta vapautuva vanki tarvitsisi enemmän tukea vapautumisen alkuvaiheessa. Kuntouttavan toiminnan pitäisi suuntautua myös enemmän vapauteen päin, joka tarkoittaisi käytännössä vankeustuomion aikana käyntejä kelassa, asunto-, sosiaali- tai yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Riippuen siitä, mitä asioita vanki haluaa hoitaa. Pitkään vankilassa olleelle siviilitoimistoissa asiointi ei ole helppoa. Vanki voi jättää vapautumisen jälkeen sovitun ajan käyttämättä, koska hän pelkää virastoissa asioimista. Mikäli vanki saisi jo vankilasta käsin (vartijoiden/ohjaajien) avustamana käydä hoitamassa omia asioitaan, helpottaisi se yksin asioimista myös vapautumisen jälkeen. Saatetut poistumisluvat vaativat lisää resursseja valvonnan puolelta, mutta mikäli kuntouttavaan toimintaan halutaan panostaa ja lisätä samalla vankien yhteiskuntakelpoisuutta, resurssien lisääminen olisi välttämätöntä.

Taulukko 1. Keskeisimmät tutkimustulokset

Keskeisimmät tutkimustulokset	
❖	Päihdeongelmat ja rikokset kulkevat käsi kädessä
❖	Kuntouttavia toimintoja tulisi ohjata enemmän siviiliin päin. Saatetut poistumisluvat esimerkiksi asunto-, sosiaali-, työvoima- ja yhdyskunta-seuraamustoimistoihin vartijoiden ja ohjaajien kanssa helpottaisivat toimistoissa asioimista vapautumisen jälkeen
❖	Kuntouttavien kurssien myötä vangit ovat oppineet itsehillintää ja osavat paremmin miettiä asioita ennen tekoja
❖	Vangit kaipaavat enemmän tekemistä vapaa-ajalle liikunnan tai käden-taitojen kautta
❖	Päihdeongelmattomia vankeja tulisi huomioida kuntouttavissa toiminnoissa ja heidän tulisi saada enemmän tukea kuntoutumisprosessien aikana
❖	Rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden ajan tasalla pitäminen ja päivittäminen tärkeää vankien oman aktiivisuuden kannalta
❖	Tukiverkkojen ylläpitäminen vankeusaikana tapaamisten ja yhteydenpidon avulla tärkeää. Tukiverkostot tulisi kartoittaa ennen vapautumista
❖	Laitostuminen on pitkälti kiinni vangin omasta aktiivisuudesta, tärkeää olisi tukea vangin omaa aktiivisuutta päivittäisissä toiminnoissa
❖	Avolaitoksen tuoma suuri vastuu aiheuttaa vangeille paljon stressiä. As-teittainen vastuun suurentaminen voisi vähentää stressaantumista ja vähentäisi samalla houkutuksiin ajautumista

10 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin ja arvioin opinnäytetyöni prosessia ja tutkimusvaiheiden etenemistä. Käyn läpi Sosionomi (AMK) koulutuksen antamaa tukea tutkimukseni tekemisessä. Pohdin vankeinhoidon tulevaisuutta, tutkimukseni hyödyllisyyttä ja jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Opinnäytetyöni tekeminen on ollut minulle noin puolen vuoden prosessi. Tutkimussuunnitelman palauttamisen jälkeen tutkimusluvan saaminen vei aikaa noin kuukauden. Luvan saamisen jälkeen haastattelut veivät ajallisesti vähän aikaa, kun sain haastateltavat valittua nopeasti. Kirjoittaminen ja teoriapohjan luominen vei minulta eniten aikaa, koska kirjoittaminen on ollut minulle aina haasteellista. Opinnäytetyötä tehdessäni opin miten tärkeää on suunnitelmallinen ajankäyttö ja huomasin itse olevani siinä huono. Opinnäytetyöni oli kokonaisuudessaan haastava prosessi, vaikka aihealueena vankila ja kuntouttavat kurssit ovat minulle suhteellisen tuttuja. Koin itselleni luontaisemmaksi lähteä ensin toteuttamaan aineistoni keruuta haastattelujen avulla, jonka jälkeen aloin kirjoittamaan teoriaosuuttani. Haastattelujen jälkeen pystyin paremmin kokoamaan asioita mitä kerron teoriaosassani tutkimustuloksieni tukemiseksi.

Haasteeksi tutkimukseni teoriaosan kirjoittamisessa ilmeni kirjalähteiden saataavuus. Kuntouttavat kurssit vankeinhoidossa ovat suhteellisen tuore asia, eikä niitä ole vielä tutkittu paljoa. Tämän takia oli vaikea löytää kirjalähteitä kuntouttavasta toiminnasta ja siksi tutkimuksessani on käytetty paljon internet-lähteitä. Laitostumisesta löytyi todella vähän lähteitä sekä kirjoista, että internetistä. Tutkimusta toteuttaessani haasteena oli löytää sopivia vankeja haastateltaviksi. Halusin saada haastateltavaksi vankeja, joilla on pitkä tuomio ja jotka olivat käyneet kuntouttavia kursseja vankeustuomionsa aikana. Ihanteellinen haastateltava olisi ollut pitkätuomioinen vanki, joka on käynyt kuntouttavia kursseja ja vapautuisi pian, mutta valitettavasti tällaisia haastateltavia ei löytynyt kuin yksi.

Saavutin tutkimukselleni asettamani tavoitteet ja sain vastaukset tutkimusongelmiini. Halusin asettaa tutkimukselleni itseäni kiinnostavat ja hyvin saavutettavissa

olet tavoitteet. Koen kehittyneeni tutkimukseni aikana vangin kohtaamisessa ja haastattelijana. Osaan nyt paremmin samaistua vangin asemaan ja ymmärrän hieman paremmin miten haastavaa vankilassa olo on. Mikäli tekisin tutkimuksen uudelleen, ottaisin enemmän haastateltavia. Aineistoa kertyi haastatteluista tarpeeksi, mutta suuremmalla haastattelujen määrällä saisin vielä enemmän aineistoa ja sitä kautta erilaisia kokemuksia kuntouttavista toiminnoista. Kuuden haastattelun periaatteella on vaikea selvittää vankeusajan vaikutuksia, koska jokainen vanki lähtee erilaisista oloista siviilissä. Mikäli haastateltavana olisi isompi määrä vankeja, olisi helpompi määrittää miksi tietyistä olosuhteista lähtevät vangit kuntoutuvat ja miksi eivät. Tutkimusta kirjoittaessa olisi helpompi edetä kappale kappaleelta, joka helpottaisi teoriaosuuden hahmottumista. Nyt kirjoitin tekstiä sitä mukaa kun kirjoista löysin ja uskon, että järjestelmällisesti eteneminen olisi helpompaa ja selkeämpää kirjoittajalle.

Tutkimustulokset olivat pitkälti sellaisia, kuin oletinkin niiden olevan. Luulin kuitenkin aloittaessa tutkimustani, että vangit olisivat kokeneet vankeusajan vielä enemmän laitostavana ja yllätyksenäni kaikki pitivät sitä myös kuntouttavana. Ainoastaan vähän epäselväksi jäivät kuntouttavien kurssien vaikutus siviilielämään, sillä se jäi vain yhden haastateltavan kokemukseen. Olen tyytyväinen tutkimukseni tuloksiin ja siihen, että kuntouttavien kurssien vaikutukset ovat olleet positiivisia, vaikka kuntouttavat kurssit ovatkin vielä vankeinhoidossa uusi asia. Luulen, että ajan myötä kuntouttavat toiminnot tulevat vielä muuttumaan ja tukemaan paremmin vankien tarpeita. Perheleirit, sekä isä-lapsi ja äiti-lapsi toimintoja on Suomessa vielä aika vähän ja uskon, että tulevaisuudessa tullaan keskittymään enemmän myös näihin toimintoihin ja niiden vaikutuksiin. Luultavasti myös kuntouttava toiminta tulee ajan myötä muuttumaan enemmän siviilielämään suuntautuvaksi.

Uskon aiheeni olevan tällä hetkellä hyvin ajankohtainen, sillä tällä hetkellä pohditaan myös mediassa vankeusajan vaikuttavuutta. Luulen, että tulevaisuudessa tullaan tekemään lisää tutkimuksia samankaltaisesta aiheesta. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista toteuttaa samankaltainen tutkimus esimerkiksi viiden puolen kuluttua, kun kuntouttava toiminta olisi saanut enemmän jalansijaa vankeinhoidossa ja vangit olisivat käyneet enemmän kuntouttavia kursseja. Silloin tiedettäisiin varmasti paremmin, miten kuntouttavat kurssit ovat vaikuttaneet vapautuneiden

vankien siviilielämään. Aluksi tarkoitukseni oli haastatella myös vankilan työntekijöitä, mikäli en olisi ollut saanut haastateltavaksi tarpeeksi vankeja. Jälkeenpäin olen pohtinut olisiko työntekijöiden haastatteluilla voinut saada lisää materiaalia työhöni vai olisiko se hankaloittanut tutkimukseni tuloksien käsittelemistä. Työntekijöiden näkökulma vankeusajan laitostavuudesta ja kuntouttavuudesta voisi olla myös hyvä jatkotutkimus tutkimukselleni.

Tutkimustani voivat hyödyntää esimerkiksi vankien parissa työskentelevät ihmiset ja eri toten ne, jotka ovat mukana järjestämässä kuntouttavaa toimintaa vankiloissa. He saisivat paremman kuvan siitä, mitä mieltä vangit ovat kuntouttavasta toiminnasta ja mitä he haluaisivat toiminnassa kehitettävän. Vankeinhoito tulee varmasti muuttumaan ajan saatossa entistä enemmän kuntouttavaan suuntaan ja avolaitoksia ja valvontarangaistuksia tullaan lisäämään. Vankeinhoidossa halutaan panostaa enemmän vankien yhteiskuntakelpoisuuden parantamiseen ja vankilakertaisuuksien estämiseen. Uskon, että vankien säilytysajatuksista päästään tulevaisuudessa irti, mutta vankilan tehtävänä pitäisi edelleen olla tulevaisuudessakin kuntouttamisen ohella olla myös yhteiskunnan muiden jäsenten turvaaminen, sillä vaarallisia vankejakin on olemassa.

Sosionomi (AMK) koulutus on antanut minulle hyvät lähtökohdat lähteä toteuttamaan tutkimustani ja tukenut työskentelemistäni vankien ja haastateltavien kanssa. Opinnäytetyön tekeminen on ollut minulle antoisa kokemus. Koulutukseni on tukenut ja antanut minulle valmiuksia työskennellä erilaisten ihmisten kanssa. Olen päässyt haastattelemaan erilaisia vankeja ja kuullut heidän kokemuksiaan vankeusajasta. Koen vahvuutenani olleen työkokemukseni vankilasta ja vangeista, jonka avulla pystyin kohtaamaan jokaisen vangin yksilönä ja kohtelemaan heitä tasa-arvoisesti heidän taustoista huolimatta.

LÄHTEET

- A 21.6.2006/509. Valtioneuvoston asetus vankeudesta.
- Blomster, P., Linderborg, H., Muiluvuori, M-L., Salo, I. & Tyni, S. 2011. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja. Helsinki: Kopijyvä.
- Goffman, E. 1969. Minuuden riistäjät. Tutkielma totaalisista laitoksista. Lohja: Sanomalehti ja kirjapaino.
- Heiskanen, T. & Saaristo, L. (toim.). 2011. Kaiken keskellä yksin. Yksinäisyyden syyt, seuraukset ja hallintakeinot. Juva: Bookwell.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Joukamaa, M. & työryhmä. 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2010. Vammala: Kirjapaino.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Vantaa: DARK.
- Kalterit taakse. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 18.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/12205.htm>
- Karsikas, V. 2005. Selvinpäin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantuminen. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Kaurala, M. & Kylämarttila, V. 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema. Helsinki: Kriminaalihuollon tukisäätiön raportteja 2/2010.
- Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki, tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisu 2/2009.
- Kivivuori, J. 2008. Rikollisuuden syyt. Helsinki: Nemo.
- Koskisuu, J. 2004. Eri teitä perille - Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita Prima.
- Kuntouttava toiminta - Ohjelmatyö. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/15982.htm>

Kuntouttava toiminta – Päihdetyö. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/4829.htm>

Kuntouttava vankityö. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/12239.htm>

Kärkkäinen, J. 1.6.2011. [Verkkosivu]. Vankien terveystilanne. Portti vapauteen. [Viitattu 18.10.2012]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2467/vankien_terveystilanne

L 19.12.1889/39. Rikoslaki.

L 2.3.2001/189 Laki kuntouttavasta työtoiminnasta.

L 23.9.2005/767. Vankeuslaki.

L 27.11.2009/953 Laki Rikosseuraamuslaitoksesta.

L 8.4.2011/330. Laki valvontarangaistuksesta.

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot. [Verkkosivu]. Tilastokeskus. [Viitattu 30.10.2012]. Saatavana: <http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/01/07/>

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Luukkala, J. 2007. Vankilapsykologin käsikirja. Tampere: Juvenes Print.

Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita Prima.

Mutalahti, T. 1999. Hoito ja rangaistus kohtaavat. Vankien päihdehuoltoprojektin loppuraportti. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.

Muu sosiaalinen kuntoutus. [Verkkosivu]. Julkaisija: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/5030.htm>

Naisvangit Suomessa. [Verkkosivu] Portti vapauteen. [Viitattu 8.10.2012]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/tietopankki/tietoa_rikollisuudesta_ja_seuraamuksista/naisvangit_suomessa/?id=431

Nurminen, N., Ahmavaara, S. & Niiniskorpi, M. 2008. Rangaistusajan suunnitelmat. Opas toteutukseen, kirjaamiseen ja arviointiin. Opetusmoniste 1/2008. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Organisaatio. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 31.7.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/49205.htm>

- Pelson vankila. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 31.7.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/6564.htm>
- Perheleiri. [Verkkosivu]. Julkaisija: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/12233.htm>
- Prison education and training in Europe. 6.5.2011. [Verkkojulkaisu]. Euroopan komissio. [Viitattu 16.11.2012]. Saatavana: http://ec.europa.eu/education/adult/doc/literature_en.pdf
- Päihdevalvonnan opas. 2008. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2008. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Rangaistusjärjestelmä Suomessa. 1.6.2011. [Verkkosivu]. Portti vapauteen. [Viitattu 10.9.2012]. Saatavana: http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2461/rangaistusjarjestelma_suomessa
- Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset. [Verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 5.8.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>
- Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2011. 20.6.2011. [Verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2011. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 10.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/sc1y3cj.pdf>
- Rikosseuraamuslaitoksen tulossopimus vuodelle 2010. [Verkkojulkaisu] Oikeusministeriö. [Viitattu 5.8.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/6bzkm3knzwit.pdf>
- Rikosseuraamuslaitos. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 31.7.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/49416.htm>
- Rikostausta. [Verkkosivu]. Osaava ohjaus. [Viitattu 18.10.2012]. Saatavana: <http://www.osaavaohjaus.fi/putoamisvaarassa/rikostausta>
- Suuttumuksen hallinta. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 18.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/27979.htm>
- Tiedote valvotusta koevapaudesta. [Verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012.]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/37462.htm>
- Toiminta. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 31.7.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/24949.htm>
- Toimintaohjelmat. [Verkkojulkaisu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 18.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/7ih4p3svv5zo.pdf>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Liivonia Print.

Työtoiminta. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 19.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/15129.htm>

Valvotun koevapauden toimeenpano. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/37462.htm>

Vankeinhoidon koulutuskeskus. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002. Vantaa: Tietosanoma.

Viisi keskustelua muutoksesta. [Verkkosivu]. Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 18.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/46907.htm>

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

WOP - It works if you work it out. [Verkkosivu]. Julkaisija: Rikosseuraamuslaitos. [Viitattu 12.10.2012]. Saatavana: <http://www.rikosseuraamus.fi/12242.htm>

LIITTEET

LIITE 1 Teemahaastattelun runko

LIITE 2 Haastateltavan lupa haastattelun ääninauhoitukseen

LIITE 1 Teemahaastattelun runko

TEEMA 1. TAUSTAKYSYMYKSET

1. Ikä, perhesuhteet, ammatti
2. Miksi halusit osallistua tähän tutkimukseen?
3. Päihteidenkäyttö, lääkitys
4. Kuinka kauan olet istunut tätä tuomiotasi?
5. Minkälaisesta rikoksesta olet tuomittu ja kuinka kauan olet ollut vankilassa elämäsi aikana?
6. Montako kertaa olet ollut vankilassa ja minkälaisista rikoksiesi ovat olleet?

TEEMA 2. KUNTOUTTAVA TOIMINTA

7. Oletko osallistunut kuntouttaville kursseille tai työtoimintaan vankeusajanasi? Millaisille kursseille/työtoimintaan olet osallistunut? Jos et ole osallistunut, miksi?
8. Miksi olet hakeutunut kursseille/työtoimintaan?
9. Mikä on mielestäsi ollut sinulle hyödyllisin kuntouttava kurssi? Miksi? Miten koit ohjaajan kurssilla, entä miten muut vangit?
10. Oletko ollut sellaisella kurssilla mistä ei ole ollut sinulle hyötyä? Miksei?
11. Olivatko kurssilla käydyt keskustelut mielestäsi aiheellisia ja sinun tarpeitasi tukevia?
12. Huomaisitko muutosta käytöksessäsi kurssin myötä?
13. Mitä olet konkreettisesti oppinut kursseilta? Kerro esimerkki?
14. Miten kuntouttavat kurssit ovat vaikuttaneet vankeusaikaasi?

15. Mikä on jäänyt kurssista päällimmäiseksi mieleen?

16. Onko rangaistusajansuunnitelmasi toteutunut tavoitteittesi mukaisesti?

TEEMA 3. VANKEUSAIKA

17. Miten tulet toimeen muiden vankien kanssa ja oletko pystynyt asumaan tuomioillasi tavallisella asuinkerroksella?

18. Oletko suorittanut tuomiotasi avovankilassa tai valvotussa koevapaudessa? Jos olet, miten ne mielestäsi poikkesivat suljetusta vankilasta?

19. Koitko avoimessa vankilassa olemisen vaikeammaksi kuin suljetussa vankilassa? Minkä takia?

20. Miten oma suhtautumisesi on muuttunut vankilan suhteen ensimmäisen tuomion jälkeen?

21. Miten koet päihteidenkäytön vaikuttaneen rikoksiesi tekemiseen/osallisuutesi rikoksiin?

22. Käytätkö lääkkeitä, minkälaisia lääkkeitä? Miksi käytät lääkkeitä?

23. Onko päihteidenkäyttösi/rikoksesi vaikuttanut terveyteesi? Miten?

TEEMA 4. SIVIILIELÄMÄ JA TULEVAISUUDEN NÄKYMÄT

24. Oletko kokenut hyötyväsi kuntouttavista kursseista/työtoiminnasta siviilielämässä? Miten? Oletko työskennellyt siviilissä?

25. Koetko vankeusajan olleen sinulle laitostavaa vai kuntouttavaa? Miten tämä ilmenee mielestäsi käytännössä? Voitko kertoa esimerkin?

26. Mikä olisi mielestäsi hyvä keino estää vangin laitostumista?

27. Miten olet valmistautunut siviiliä varten?

28.Miten aiot tällä kertaa selvittää siviilissä ilman rikoksia ja päihteitä? Mitä teet toisin edellisiin kertoihin verrattuna?

29.Pidätkö yhteyttä perheeseesi, kuinka usein?

30.Minkälaiset ovat yhteytesi siviilimaailmaan? Onko sinulla tukiverkostoa?

LIITE 2 Haastateltavan lupa haastattelun ääninauhoitukseen

Annan suostumukseni haastattelun ääninauhoitukseen siten, ettei henkilöllisyyteni tule ilme missään tutkimuksen vaiheessa. Nauhat säilytetään asianmukaisesti ja hävitetään aineiston käsittelyn jälkeen.

Allekirjoitus

Paikka ja päiväys